

ВІСТНИК

(Nachrichtenblatt
des Bundes
zur Befreiung der Ukraina)

Союза визволення України

Виходить що тижня в неділю.

Річна передплата виносить 15 К., 15 Мар., 3 Дол., 6 рублів,
піврічна 8 К., 3 рублі, квартальна 4 К. 50 сот., 1.75 руб.

Ціна сього числа 40 сот., 15 коп.

Менших рукописей і віршів не звертаєть ся; з приводу того не входить ся в ніяку переписку.

Редагує Комітет.

Видає і відповідає за редакцію: Микола Троцький.

Адреса редакції: Wien VIII., Josefstädterstraße 79, II, Tür 19.

Адміністрація: Tür 6. Телефон: 13430. Чек. конто: ч. 107.090.

III рік. Ч. 61.

Відень, 22 жовтня 1916.

Ч. 121.

З приводу „заяви“ Мілюкова.

З початку в льозанській „Україні“, а потім у бернській „Кореспонденції російських національностей“ появилася передрукована в нас у ч. 119 „Вістника“ „заява“ в українській справі проф. Мілюкова, зложена ним у часі його недавнього побуту в Швейцарії.

Проф. Мілюков є одним з провідників конституційно-демократичної партії і т. зв. поступового блоку в російській Державній Думі. Спеціально тепер, в часі війни, відіграє Мілюков визначну „опозиційну“ роллю в політичному житті Росії і ся обставина надає його „заяві“ деякого політичного значіння, коли вона не буде спростована...

„Заява“ Мілюкова є в усякім разі деякою „сензацією“ і заслугує, щоб з приводу неї дещо сказати.

Протягом ось уже більше двох літ, як ведеть ся війна, українська справа існує на поверхні політичного життя Росії остільки, оскільки служить предметом для важких ударів російського правительства й божевільних нападів чорної сотні.

З самого початку війни, як тільки вирушала російська армія на „визволення“ „Прикарпатської Русі“, заборонено в Росії всю українську пресу, закрито українські інституції, перечищено ряди української інтелігенції.

Вимушені терором заяви лояльності деяких кругів української суспільности на сторінках „Украинской Жизни“ не спинили погрому українства, але дали притоку ліберальній пресі взяти в оборону Українців.

В цілім ряді статей на сторінках „Рѣчи“, „Дня“, „Русскихъ Вѣдомостей“ і инш. періодичних видань поступового напрямку говорило ся багато про Українців, але не сказано нічого конкретного й позитивного, що ліберальна Росія готова відразу дати Українцям.

Скоро всіла ся в Галичині російська армія. І тут на ширші розміри повторило ся все те, що відчули на собі з початком війни російські Українці.

Ліберальна преса тепер голоснійше заговорила про Українців. Навіть у Думі порушено українську справу, але остільки, оскільки вимагали сього інтереси „возсоединенія“ „Прикарпатської Русі“.

Завданий у Галичині в маю 1915 р. погром російській армії привів до полівіння російських націоналістів і до

утворення в Думі т. зв. поступового блоку під проводом кадетів.

Здавало ся, що „поступова“ Росія дійде до влади, принаймні таку собі конкретну ціль виточив був поступовий блок. В своїй програмі не міг поминути блок і української справи, хочби з огляду на Галичину, і вставив точку... про відновлення української преси.

Се єдине позитивне, на що спроміг ся російський лібералізм в українській справі в часі сеї всесвітньої „визвольної“ війни.

Перед війною Українці домагали ся національно-територіальної автономії в межах держав, в яких живуть; в часі війни виставили постулат самостійної української держави, а „поступова“ Росія приймає в свою політичну програму — відновлення української преси.

Перед війною мали Українці розвинене національне життя — в Австрії ширше й глибше, в Росії — слабше, але щось мали. З гаслом „визволення“ вирушила Росія у війну й пустинею стала українська земля, а російські ліберали дають Українцям — відновлення преси.

І з сям відновленням преси яко політичним атутом виражає „поступова“ Росія наново до Галичини „визвольників“.

А в той час, коли Брусілов вимірював собі дорогу до Львова, Мілюков відбував дипломатично-політичну подорож до союзників, щоб запевнити їх про рішучу волю російського народу за всяку ціну зайняти Галичину.

Під час сеї подорожі завертає Мілюков до нейтральної Швейцарії і тут робить на сторінках української газети „заяву“ в українській справі, повну ріжних „ревелицій“ про те, як в кадецькій кузні куєть ся щасте для Українців, та з наукою, як Українці того щастя можуть зазнати.

Для кого се призначене? Очевидно для тих Українців, що живуть і ділають поза межами Росії. Бо колиб Мілюкову ходило про Українців загалом, то він виступив би з своїми „ревелиціями“ на сторінках „Рѣчи“.

Звідси ясною стає й ціль „заяви“ Мілюкова — нагнати „невизволених“ ще Українців у петельку, яку їм силкуєть ся приготувати в Галичині Брусілов.

Мілюков почав від „широкої культурної й адміністративної автономії земель, заселених Українцями“, а скінчив тим, що ані поступовий блок, ані партія кадетів „не можуть виступати з своєю програмою в українській справі..., заки внутрішнє положення Росії не дозволить на здійснення сеї програми“.

А виною сього є ті Українці, що їздили до Софії й Царгороду, а також „українське громадянство не тільки в Галичині, але й в Росії, яке показувалося протягом перебігу війни щораз більше непримирним“.

Мілюков відмовляє очевидно всякої рації для тої непримирности, не зважаючи на вівісекцію українського національного життя, переведену Росією, інакше не ставив би здійснення кадетської програми в українській справі в залежність від доброго заховання Українців.

Чи не нагадує се, п. Мілюков, тої пісеньки, яку завше співає російське правительство під адресою поступового громадянства: з початку спокій, а потім реформи?

Отже ситуацію можуть спасти „групи Українців, приязні до Росії й почвірного порозуміння“. Тут саме закопана собака. До сеї точки зводиться вся „заява“ Мілюкова. Тоді Мілюков зарепрезентує Українцям свою „широкую“ автономію, тоді поступовий блок може прийме в свою програму крім відновлення преси ще й інші українські точки.

Але даремна Ваша праця, п. Мілюков. На порожні слова ніхто не піде, а факти реального життя наказують Українцям „не тільки в Галичині, але й в Росії“ бути далі в „непримирнім“ положенню, не помирити ся з тим, що є, і навіть з тим, що Ви їм обіцяєте.

Тільки йдучи вибраною програмовою й тактичною дорогою, осягнемо в боротьбі хоч щось з того, чого хочемо, а коли покладемо ся на солодкі слова пп. Мілюкових, яких вони навіть не говорять нам на властивім місці та властивім способом, можемо зійти на манівці.

Стверджуємо, що за цілий час війни жадний російський політик, жадна російська політична партія не сказали публично й офіційно такого слова в українській справі, яке управнювало-б Українців до якихсь надій і до зміни дотеперішньої своєї політичної позиції.

А діла російського правительства самі за себе говорять.

Спеціально для нас варто підчеркнути в „заяві“ Мілюкова отсей момент. Мілюков стверджує, що українське громадянство в Росії протягом цілого перебігу війни показувало ся щораз більше непримирним і що заховання Українців на полі політики, в пресі й у середині держави було таким, що озброювало против українства російську реакцію.

Маємо зайвий доказ, що політична позиція, яку займає Союз визволення України в своїй діяльності за границею Росії, не тільки находить відгомін в українськім громадянстві по той бік боевої лінії, але що та позиція є висловом настроїв і думок того громадянства.

Се може бути відповідю тим нашим ворогам, які хотять звести Союз визволення України до значіння емігрантської групи, без звязків у власнім громадянстві, а виставлені ним політичні постуляти уважати позбавленими реального ґрунту.

А. Жук.

Традиційним шляхом.

Під сим заголовком познайомимо наших читачів з рядом статей, брошур і книжок про Українців і українську справу, друкованих і літографованих, писаних Поляками для „інформації“ Австро-Угорщини й Німеччини в такім дусі й такім напрямі, щоб відмовити Українцям усього того, до чого вони змагають і чого сподівають ся від страшної теперішньої заверюхи. Така „інформаційна“ діяльність Поляків для австрійських Українців не є новиною, бо червоною ниткою тягнеть ся вона від часу прилучення части давньої галицько-волинської держави до Австрії й багато—пребагато принесла шкоди українству. Був час, коли відповідальні круги Австрії, в руках яких лежала доля держави, розуміли добре справжні мотиви згаданої польської „інформаційної“ діяльності. Коли в 1849 р. роздали Поляки поміж послів до австрійського парламенту ряд антиукраїнських брошур, тоді офіційний орган австрійського міністерства внутрішніх справ, „Wiener Zeitung“, подав у числі з 26 січня таку характеристичну замітку:

„В сих днях роздали польські депутати між членів тутешнього союму кілька писем полемічного змісту против Українців, а то: „Ruthenische Frage“ Домбчаньского, „Die rothreussischen Angelegenheiten im Jahre 1848“ Ценглевича, а крім того адрес до Його Цісарської Великості й меморіал до міністерства в справі недопущення до поділу Галичини на дві провінції, який має наступити.

I. Винаходець двох українських народів—Брікнер.

Чисто польське походження сього войовника зраджує саме його прізвище („Brückner“ відповідає українському „Мостович“). Походить він з сього чисто польського роду, що, як Навман і ціла плеяда таких самих вшеполяків, усе був у перших рядах ворогів українства, скоро тільки перекинув ся з німецького в польський. Через спольщення таких німецьких родів і цілих німецьких осель в Галичині понесла велику втрату німецька нація, а українська одержала більше число ворогів, що разом з Поляками жидівського походження у своїй ворожнечі до українського народу, серед якого та з якого живуть, перейшли навіть своїх учителів — родовитих Поляків. Се загально. А зокрема про особу пана Брікнера треба зазначити, що се того роду професор університету, що був співробітником двох братніх органів, львівського „Słowa Polsk-ogo“ й петербурзького „Нового Времени“.

Збірку воєнних статей Брікнера видала сього року тубінгенська фірма Мора п. з. „Die Slawen und der Weltkrieg“ (Славяне та всесвітня війна, стор. 173, ціна 3 марки —4:50 К.). По передмові йде кілька груп статей, що обговорюють становище Славян до всесвітньої війни, польську справу, українське питання (Die kleinrussische Frage, стор. 94—117), литовське питання. Далі йдуть дві статейки: „Російський сфінкс“ і „Болгари й Серби“ та закінченне. Одна часть статей являєть ся тут передруком з часописей і журналів у змінній формі, друга навмисно написана для отсеї збірки.

Проф. Брікнер славист того роду, що Флорінский, Будилович і под.; його становище до українського народу пробиваєть ся ясно вже в першій статі збірки з отсього речення: „З майже 150 мільонів Славян стоять усі в полі, а то й часто в братовбійчій бою Поляки проти Поляків, Русини проти Малоросів (Ruthenen gegen Kleinrussen), Серби й Сербохорвати проти Сербів“ (стор. 2). Отже коли Поляки бють ся проти Поляків, а Серби й Хорвати (а ми додамо: й Болгари) проти Сербів, то боротьбу Українців против Українців він означає боротьбою „Русинів проти Малоросів“.

І неоднакове відношення Брікнера до австрійських і російських Українців, бо-ж „про російських Малоросів — думає Брікнер — не можна нічого сказати. Як вони постелили собі, так сплять своїм мертвим сном. Малоруський народ, злучений з московським православною вірою, яка давніше навіть покривала ся з національністю, все хилив ся, навіть проти своїх власних провідників, до союзу з Росією, вкінці вступив у сей союз і тепер викоштовує

вщерть його солодоці. Він просто не існує в очах Москалів, хиба що яко „мазепинська“ інтрига“ (стор. 6).

„Інакше стоїть справа з Малоросами або Русинами в Галичині. Сі Русини, від віків позбавлені всякого звязку з дальшими Малоросами, жили яко бідний селянський народ самі про себе, аж національний рух XIX стол. огорнув і їх і сотворив проти Поляків народність, яка щораз більше стала розвивати ся. Ся руська народність була для Москалів віддавна тернем в оці, бо вони мусіли побоювати ся, щоб від сих самостійних, автономних Русинів у Галичині не перескочила електрична іскра національної свідомости на їх власних Малоросів“ (стор. 6—7). Аби усунути раз на все українську небезпеку, Росія зайняла Галичину, замкнула українські школи, пресеу, ограбила українські музеї, позамикала всі українські товариства, економічні, наукові й інші, взяла в полон митрополита Андрія гр. Шептицького, вивезла українських діячів у глибину Росії і т. д. Статя, в якій отсе говорить ся, має заголовок „Видумка й правда“, не хочаши зазначуючи, що злобною видумкою є те, що Брікнер верзе про російських Українців, а дійсною правдою те, що говорить він про австрійських Українців.

Похоронну пісню співає автор Українцям у другій статі. „Іх провідники у Відні вказують усе тріумфуючо на тридцять мільонів Українців“ і вміли зробити тим розголос у німецькій пресі, відкрити зовсім мильні вигляди. Одначе сих тридцять або більше мільонів рекрутуєть ся виключно з анальфаетів також у політично-національним змислі, себто таких, що зовсім несвідомі своєї національності, а тим більше якогось противенства супротив одновірних Москалів. Тому не можна їх розбурхати ніяким національним, а вже найменше протимосковським гаслом. Для їх власної народности вибила година смерти в разі побіди Москалів“ (стор. 22). „О бідний ‚батьку Тарасе‘ (Шевченко), містралю України, для кого зазвеніли твої пісні? Тільки розторощенне Росії могло-б зовсім відродити Україну; те саме треба сказати про мільони Білоруєинів“ (стор. 23).

Близше розводить ся Брікнер над своїми тезами в розділі книжки, присвяченім українському питанню, а зложеним з трьох статей: „Малороси й Москалі“, „Українська держава се утопія“, „До української дискусії“. В першій з них закидає російським Українцям, що „їм недостає, зовсім абстрагуючи від репресалій царського правительства, всіх основ національного почування. А саме лучить їх з Москалями нерозривно раз на все віра, що чейже на Сході відиграє істотно вищу ролю ніж на Заході“ (стор. 97). „Правда, в мові нема сеї абсолютної одности, — вирукує славист типу Флорінського; все-таки стоїть українська й великоруська мова нерівно близше ніж долішньо-німецький діалект до німецької мови“ (стор. 98). Відсилаючи польського слависта на науку хочби до академіка Шахматова, приходимо до дальшої брікнерівської „правди“: „Також не мають Малороси самостійних історичних традицій“ (стор. 99). Се народ від XIV стол. без історії.

А який же стан сьогодні? „Сьогодні Малорос зараз готовий до всякого погрому Жидів, до всякого палення панських домів, але для національно-політичних аспірацій не має він ніякого зрозуміння. Правда, в Києві та на Україні є навіть деякі, серед інтелігенції, серед студентів, як і серед міського робітництва, що не вдоволяють ся ношеннем вишиваних сорочок і співаннем українських пісень; є навіть

публіцисти, що з безпечної заграниці звертали свої очі на Австрію та при помочи Габсбургів хотіли мріти про українську державу. Одначе коли в Галичині та на Буковині народні маси йдуть дійсно за своїми провідниками, в Малоросів є тільки копа офіцерів без ніяких вояків і ніяка світова війна не зможе збудити сеї гнилої маси з її національного летаргу, а вже найменше против одновірної та мовою спорідненої Росії. Ще якби се було проти католицької Австрії або проти Туреччини!“ (стор. 100).

„Так супроти національно-політично пробуджених і добре здисциплінованих австрійських Русинів представляють російські Малороси тільки етнографічну масу без ніяких політичних аспірацій. Тут не встигла довершити ніякої зміни навіть заборона малоруського письменства, що тривала десятки літ (і яка сьогодні знов увійшла в повну силу). Правда, се етнографічна маса сильно різниться назверх і в середині від Москалів, як виглядом, так темпераментом і характером, як ношею, так звичаями й життєм, ось так, як стоїть справа менше більше між полудневими й північними Французами, між долішніми й горішніми Німцями. Ще далеко ближше насуваєть ся інший приклад. Правда, Білорусини числять тільки третину того, що Малороси. Їх інтелігенція ще багато, багато рідше посяяна ніж кийвська; їх література ще багато молодша, незначнійша; цілий їх виступ ще безмежно несміливий (одна з їх часописей мала знаменне гасло: Також в наше віконце засвітить колись сонце), але кінець кінців стоїть волинський Малорос на рівнім ступні з могилівським або вітебським Білорусином. Обидва не знають нічого про національно-політичне життя, почувують ся Москалями й не хочуть про ніщо інше знати; полонені Білорусини просто заперечували свою національність, подавали виразно, що вони Москалі й ніщо інше. Білорусинів рахують майже на десять мільонів, але щоб справедливо оцінити національно-політичну вартість сього числа, колиб про се розходило ся, треба-б відвернути його, з нулями попереду, а небагато инакше стоїть справа з Малоросами. Коли в серпні 1914 р. поодинокі австрійські відділи перейшли границю, втікли перед ними Малороси, як перед дикунами, деінде напали на сплячих і перерізали їм шию. Така була „політична орієнтація“ Малоросів“ (стор. 100—101).

„Розумієть ся, ніхто не перечить, що могли-б бути дані завдатки будучої політично-національної самостійности Малоросів, уже завдяки питомому етнографічному характерови й діалектичній відмінї їх мови, але сї завдатки, як що мали-б вони дійсно дати плоди, треба-б було щойно довший час старанно плекати; але тут треба-б наперед не побити, але розбити Росію, бо вона ніколи не позволить на се. Та чи се можливе або правдоподібне?“ (стор. 101—102).

Почувши такий спів Брікнера, не здивуємо ся його висновками про утопійність української (в Брікнера се слово в знаках наведення) держави. Українські традиції про боротьби за самостійність порівнює Брікнер з байками про жабячого короля або лебідку-панну, бо „управи держави не знають Українці вже тому, що вони не творили ніколи держави, бо їм була абсолютно чужою всяка ідея національної держави“ (стор. 103). І знову та сама пісецька: Українці одної віри з Москалями, а етнографічні та язикові ріжницї не можуть тут нічого змінити. Інтелігенція слаба й найвище ставила смирні домагання деякої автономії, деяких прав для української мови в школі й урядї. До того українська інте-

лігенція „думає по російськи“. А зрештою, „колиб розбито Росію (що швидше зрезигнує з Петербурга ніж з Київа) й насильно штучно утворено українську державу“ (стор. 107), вона наново получила ся-б з Москвою. „Яне й без пояснювання, що Русини Галичини (наскільки вони не є зрадниками своєї народности, як тамошні Старорусини) і кількох емігрантів з „України“ порушують небо й пекло, аби відвернути від своєї народности загибіль, яка безпосередньо тепер їй грозить (як етнографічна маса може ще століттями коротати свій вік) і в сїй цілі домагають ся утворення самостійної української держави та проповідують її; вони виходять притім з заложення, що хоч досї не було ніякої української держави й ніякої української державної думки, на спільній етнографічній підставі з сього й з того боку Збруча (граничної ріки Австрії й Росії) розвинеть ся з бігом часу така ідея, не зважаючи на всі прикмети, що розлучують (напр. віра). Але так само яне те, що всі їх гарячі бажання та запевнювання не можуть нас одурити щодо того, що самим Малоросам всяка сепаратистична думка зовсім чужа, як і щодо того, що штучне утворення держави, якої ніде не можна добре відмежити й населення якої не знає іншої як чисто східну (московську) культурну орієнтацію, а своєю вірою звязане нерозривно з Росією, не дає ніякої запоруки своєї тривкості та свого розвитку. Коли Ірійцям сказано: перше допоможіть собі самі, щоб вам інші помогли, то саме відносить ся й до Малоросів. Одначе щоб Малороси схотїли собі самі допомогти, нема найменшого вигляду; тому й вилучаєть ся се як чисту утопію з кожного розважного роздумування, яке рахуеть ся з дійсністю“ (стор. 107—108).

В такім самім дусї написана третя статя „До „української“ дискусії“ з приводу поклику Союзу визволення України до поодиноких народів у серпні 1914 р. Тут ворожить нам Брікнер просто національну смерть: „Хоч якою невдячною є роля пророка, одно можна заповісти. Як що не наступлять на полі бою непередбачені звороти (в яких Малороси не візьмуть, розумієть ся, ніякої участі), то кінцевий вислід сеї війни може бути такий, що „український“ рух в Росії не оживе вже більше, що „мазепинство“, як його називають глушливо Москалі, можна уважати раз на все побореним; за дуже лежить се в інтересї Москалів, аби вони при своїй боротьбі та своїх союзників „за визволення поневоленних народів“ дозволили, щоб проминула невикористаною ся нагода остаточного згнетення Малоросів без решти“ (стор. 117).

Друкованих і літографованих писань à la Брікнера є більше. Тому ми поки-що здержуємо ся з збиванням його висновків, аби не повторяти ся. Істотні питання будуть порушені в рядї окремих статей у формі прагматичного викладу, а не полеміки (притім пропустимо питання, про які можна поінформувати ся з осібних робіт, виданих Союзом). З цен-

зурних причин не можемо повести аналогії між українським і польським народом, хоч при такій аналогії відпали б відразу три четверті закидів Брікнера.

Німецька безстороння критика сказала вже своє слово про книжку Брікнера. В 39 ч. „Literarisches Zentralblatt für Deutschland“ стрічаємо ось такі замітні уваги про його книжку:

„Славист берлінського університету в Поляком з роду та своїм способом думання. А хто не знав би ще сього, тому стало-б се ясным з лектури сеї збірки статей; бо спільне їм усім чисто польське розуміння східно-європейських політичних відносин і проблем, які розвинули ся з війни. В часті висловлено, в часті з опортунізму відложеною підставою сього польського розуміння є так звана ягайлонська ідея, думка відновити польську державу не тільки менше більше в сьогочасних етнографічних межах, але в розмірі, в яким існувала Польща до XVIII в., до речі яко типова держава національностей. Але що ми всеж живемо в добі національностей, то треба саме з становища сеї головної ідеї по можности відмовити всякого значіння тим народностям, існування яких противить ся ягайлонській ідеї. І дійсно се маємо тут і довідуємо ся напр., що Українці є „мертвими“ (стор. 22). Вони не мають ніякої власної будуччини (стор. 94 й далші), вони нічого иншого не бажають, тільки такого російського панування, яким воно є (стор. 101). І таке твердження висловлено, не зважаючи на боротьбу Українців за свою мову, не зважаючи на те, що російське правительство переслідує всі вияви їх національності, напр. заборонило святкування пам'яті поета Шевченка, хоч воно дозволене в Австро-Угорщині (докладнійше — Австрії, Ред.). Білорусинам відмовляється ся всякого національного значіння (стор. 101). Чому-ж в таким разі заборонило російське правительство уживання сеї мови в школі, чому воно страшенно шиканувало „Нашу Ніву“, виленський орган білоруського руху? Навіть в Росії не ведеть ся боротьби з вітраками, тільки саме їй було відомо, що тут діло з досить сильною групою (вісім мільонів), яка покаже цілу свою силу щойно тоді, коли виховає власну інтелігенцію, самостійних провідників. Відомо було також в Росії, що се тільки питання часу, бо білоруські студентські й учительські товариства існують віддавна, досить розвинули ся й виявили широку діяльність. Вистарчить порівняти з сим розвитком розвиток Чехів, де бачить ся будучину перед собою. Зрештою дивно, якими симпатіями тішать ся в Брікнера саме Чехи. Він твердить, що вони не допустили ся жадної зради. Чи напутить його процес проти товаришів Масарика?

Дивним дивом і Жиди не знаходять жадної ласки в очах Брікнера, бо тут стоїть, що вони мусять покинути свою народність в користь Поляків. Жаргон не є ніякою літературною мовою, видає вирок Брікнер, хоч на сім жаргоні розвинула ся дуже велика література, що в останнім часі стала і в нас відомою (напр. Моріц Розенфельд) та показує, що жаргон має всі потрібні вислови в повнім обемі. А коли Брікнер твердить, що нема ніякого окремого жидівського народу в Польщі, бо Жиди не мають ніякої збитої, замкненої території оселення, він переплутує два поняття, які розрізнятиме кожний, хто ясно дивить ся на річ. Бо висновку: нема жадних Поляків в етнографічній Литві — не допустив би сам Брікнер. Противно, Литва є для нього чей-

же також в основі польська країна. Литовці се недолугий народ, їх політичні змагання зберігти свою національність порівнює Брікнер дуже несмачно з „надуттем жаби“ (стор. 145). Тому, що Литовці були такі дурні й недолугі, мусіли польські священники перейняти душпастирство (від 1387 р.); вони, на думку Брікнера, ніколи не хотіли зденационалізувати Литовців, хіба тільки дуже рідко (стор. 127) ставили опір їх жаданням! Кожний свідомий знає, що історія виленської єпархії переповнена боротьбами за литовську мову, що взуїти в своїй розумній роботі, яка служила чисто церковним інтересам, признавали й поширювали сю мову зовсім так само, як протестанти в Пруссії, одні й другі при кінці XVI й на початку XVII в. Боротьби за мову у Вильні тривають до нинішнього дня й, коли низше духовенство, що переважно рекрутується з литовського селянського стану, поволі стає зовсім по боці нації, вище духовенство ставить заїлий опір так само Литовцям, як і католицьким Білорусинам, щодо яких так само було систематичне змагання, щоб вони розплили ся в польськості.

Але що дуже дивне для „німецького“ вченого, се те, що він кілька разів перестерігає Литовців перед Німцями, ставлячи їм перед очі, що мають вибирати між германізацією і русифікацією (стор. 128), Треба сподівати ся, що рішачою буде „стара традиція“, себто прилучення до Поляків, а не „чужі“ (себто німецькі) інтереси. Отже, щоб прилучити ся до Поляків, до сього зовсім добре надають ся Литовці! І таке прилучення поручається їм тим більше, що протестанцькі Литовці в східній Пруссії мають „зовсім не розуміти й не спочувати“ (стор. 147) своїм католицьким землякам, хоч духовий підзем Литовців саме в східній Пруссії знайшов живу поміч і підпору. „Aušra“ виходила в Тільжіті в рр. 1888—1889, безмежно багато литовської літератури перепачковано з Тільжіту в часі найгіршого переслідування. — Знаменним для автора є й те, що він підіймає Лотишів у Курляндії проти Німців (стор. 108), що він у німецькій книжці уживає послідовно польських назв міст, Wilno зам. Wilna, Piotrkow зам. Petrikau, хоч сього нема по більшій часті навіть у писаннях, які видають польські провідники в німецькій мові.

Ми зайняли ся тому так докладно цілою книжкою, бо нам видається, що годить ся саме в теперішнім часі цілком пригвоздити, що член найбільшого німецького університету не боїть ся ставати зовсім на службу ненімецьких інтересів і не повздержується навіть від того, щоб кинути підозріння на Німців і їх політичні наміри. Ціла книжка се тенденційний політичний твір, який був би для нас зрозумілим у польській видавничій фірмі, якого ми навіть не взяли-б за зле польському вченому, але який вважаємо бо-дай не зовсім на місці в професора берлінського університету, а позірно наукова форма книжки се-ж чисте баламучення.“

Московська небезпека для славянства.

В „Нов-ім Времени“ з дня 28 вересня пише Меньшиков у статі під заг. „Разноголосица“: „В останнім числі »Русск-ої Будущности« наведені відповіді цілого ряду видатних польських публіцистів і суспільних діячів на анкету про відношення Поляків до славянства та про те, як вони собі уявляють будучі взаємини Славян. При сім першій з запитаних польський публіцист, Казимір Еренберг

називає мою „теорію“, якої я в ніякім разі своєю не можу признати“. „Славянську ідею — говорить Еренберг — розуміють подвійним способом. В минулім її часто ідентифікували з російським державним націоналізмом, що змагає до злиття всіх Славян в одну спільну національну родину з спільною мовою та культурою. Супроти такого політичного панславизму, сформульованого Меньшиковим у теорії, що поза злиттям з Росією не може бути славянства, розвивала ся одночасно ідея зєднання Славян в одну спільну оборонну групу против організації німецького народу на основі взаємного поважання, самостійности й волі кожного з народів, що увійшли-б у склад сеї славянської організації. В здійсненню першої з тих двох теорій Поляки бачуть свою загибель“. „Виходить так, — говорить Меньшиков, — що я прилучую ся до політичного панславизму та проповідую злиття Славян з Росією. Нічого мильнішого я не можу собі уявити. Я ніколи не був політичним панславистом. Ніколи не виголошував я злиття інших Славян з Росією. Навпаки, я проповідував, що торкаєт ся наших найблизших сусідів — Славян, Поляків, рішуче відмежуєнне від них. Правда, буваючи на деяких славянських зїздах, я уважав незручним, що брати Славяне виголошують промови та співають пісні на різних мовах, незрозумілих одна другій... Яку-ж властиво мову мають прийняти яко спільну всі Славяне? Розуміть ся, великоруську (московську). І зовсім не через те, що я сам Великорус (Москаль) і хотів би, щоб хоч в часті проковтнуло великоруське плем'я усіх інших Славян... Великоруська мова є найбільш розповсюдженою славянською мовою. З великоруською мовою можна жити на просторі половини Європи й половини Азії. Мені нераз доводило ся звертати увагу на те, що Росія, якою вона була перед війною, себто разом з російською Польщею, вже включала в своїй межах бодай дві третини славянської раси, себто має подвійне кворум* славянства, отже Росія є основним тулубом славянства, його корінням і головним стовбуром. Реальна перемога Росії в славянстві зростає ще в більшій мірі по війні ніж перед війною“.

„Поступовий зріст народніх мас в Росії та решті славянства цілком ріжний. Російське славянство росте елементарно та невпинно й очевидно змагає до того, щоб наповнити всю шосту частину земської кулі, зайнятої Росією. Досі не скінчив ся цілком навіть зверхній зріст нашої імперії, але без порівняння важнійший її внутрішній зріст, що прибрал у залежности від розвитку культури титанічні розміри. Ви скажете, що населєнє Росії нецілком славянське, ціла четвертина є інородцями. Але відношенє 4:1, згодите ся, є не на користь інородців, а Росії“.

„Я особисто є ідейним ворогом кожного примусового обрусіння. Спроби нашої русифікаційної політики видають ся мені мізерними, але дивно було-б не мати жадної політики на сім терені. Російська держава має право домагатися від усіх своїх підданих того, чого жадають напр. республіканські держави в Америці: загально-державної школи й загально-державної мови в ній. Мова, як і віра, в домі-вім побуті (тут розстріл Меньшикова) є природним правом народів, але й держава в кождім краю має свої природні права. Основним з них є єдина державна мова в усіх державних і громадських зносинах, у суді, адміністрації й науці, наскільки її обслуговує держава. Се є домаганне внутрішньої політики всіх культурних країв і я не бачу причин, чому російське правительство відмовляло ся-б від нього“...

„Я не лише не мрію про злиття менших славянських народів, як про мене твердить Казимір Еренберг, а й щиро змагаю ся проти сеї непотрібної та нездійсненої мрії. У своїх статях я завше доводив найбільшу шкоду ягайлонської ідеї і для Росії і для Польщі. Спроби польських королів і панів підбити собі західну й південну Русь (Україну й Білорусь, Ред.) під маскою унії Руси, Польщі й Литви ви-

кликали многовіковий анархістичний процес, що позбавив Поляків політичного існування. На відвороті спроби Росії засимілювати Поляків коштували нас багато страшних втрат кровю й золотом. Я завше твердив, що не за злиття двох славянських народів повинна йти мова в польським питанню, а за добросусідську ліквідацію сього невдалого злиття... Ціла моя „теорія“ в славянським питанню, як і міжнароднім загалом, простує до виконання двох Мойсєєвих заповідей — 8-ої та 10-ої. Я нікому не накидаю свого скромного погляду, але гадаю, що, будучи неменше чистим Славянином ніж пан Еренберг, маю право, як і він, висловити свій погляд про будучі взаємини Славян. Вони зовсім не ті, які мені накидає пан Еренберг, і незовсім ті, які висловили в імені Поляків панове Радваньский, Жван, Саджевич, Міціньский, Пурский, Горский і сам Еренберг. Всі вони зрештою заявляють ріжне. Еренберг поручає федерацію Росії, Польщі, Чехії та Сербо-Хорватії й Славонії на зразок Злучених Держав східної Європи, з управою по системі британської імперії. Радваньский різко відкидає подібну федерацію, Жван захоплюєт ся сею ідеєю, Саджевич припускає можливість її в ідеальній будучині, а поки-що жадає повної волі національного розвитку Польщі в межах російської держави. Поет Міціньский бажає, щоб Польща була Атенами, Сербія Спартою, Чехія Мілетом, а Росія не лише звязуючим їх пануючим Олімпом, а й місцем все-славянських містерій і т. д. Як бачуть читачі, у половини тузіня польських діячів пів тузіня поглядів. До такого ступня маємо ми в славянській крові розладде. На велике щастє $\frac{3}{4}$ славянства вже зєднані під скиптром Росії“.

Ми дозволили собі навести з невеликими скорочєннями міркування Меньшикова тому, що вони є дуже добрим представленням цілого хижацького імперіалізму Росії. Меньшиков є герольдом не лише російського правительства, під його висновками підпишуть ся не лише його партійні товариші, праві націоналісти, а й октябристи та велика частина лібералів типу Струве, Кашкарова і т. п.

Наведені погляди польських суспільних діячів і журналістів показують, як мало Поляки можуть і хочуть провадити боротьбу проти всемосковського імперіалізму.

Найяскравіше зазначені цілі московських шовіністів дуже добре видно з вище наведених і підчеркнених нами міркувань Меньшикова. І треба сказати, що московські апетити після значного зменшення російської території на заході зовсім не зменшили ся. Навіть поразки Росії на полі бою та на терені всеславянської політики не навчили нічого Меньшикова та не зробили його обережнійшим. Він говорить не про „русскую“, а про великоруську мову та сю великоруську мову хоче рішучо накинути не лише всім, що мають нещастє жити під московським пануванням на $\frac{1}{6}$ земської кулі“, а й иншим народам, яких Росія збираєт ся ще підбити при своїм дальшій „зверхнім зрості“. Чужі мови в межах Росії Меньшиков згоджуєт ся терпіти лише в „домовім ужитку“. Але й сю ласку робить інородцям очевидно лише тому, що російська деспотія ніколи не могла та й не спроможеть ся певно ніколи поставити в кождім домі жандарма, що слідив би за тим, в якій мові говорять батьки з дітьми. Покликанне на американські республіки не лише дуже смішне в устах російського реакціонера, а й дуже нещасливе, бо там національні меншости ніде не займають компактною масою якоїсь значнійшої території. Цікаво, чому Меньшиков не покликують ся на приклад не далекої Америки, а хочби російської сусідки Австрії, де народи уживають рідної мови в „усіх державних і громадських зносинах, у суді, адміністрації й науці“, і то навіть тоді, коли її обслуговує держава. Держава починає обслуговувати науку вже від середньої школи, отже Меньшиков не обіцяє славянським „братам“ навіть іменазії в рідній мові, коли тимчасом в Австрії є такі щасливі славянські нації, як Поляки та Чехи, що мають власні університети й інші вищі наукові заклади. Отже можна сумнівати ся, чи знайдуть ся славянські народи, які серіозно хотіли-б опинити ся в межах російської деспотії.

* Кворум—число, потрібне для важности при рішанню справ.

Зрештою Меньшиков покладає головні надії на „реальну перемогу Росії в славянстві“. Але тут він сильно милить ся, ідентифікуючи славянство Росії з московщиною. Меньшиков довідав ся з московської анкети лише про погляди Поляків, з якими він не потребує властиво рахувати ся, бо вони вже не належать до Росії. Про ідеї та змагання українського народу Меньшиков не журить ся. А міжтим перед війною Українці показали себе рішучими ворогами московського панславизму й не взяли участі в славянських з'їздах у Празі й Софії. Так само відпорними показали себе Українці й супроти політики московської асиміляції в межах російської держави.

Обчислення Меньшикова, що неславянські народи Росії складають лише четвертину цілого населення, було розмірно правильним лише доти, доки Польща була при Росії. Без неї-ж неславянські народи складають (по статистиці 1907 р.) майже третину цілого населення. А після національного відродження народів по російській революції 1905 р. се відношення змінило ся певно не на користь Славян, а тим менше Москалів. Коли-ж по мірі зросту національної свідомости Українці й Білорусини рішучо виступлять проти всемосковської асиміляції, то 55 мільонів Москалів (по тій же статистиці) опинить ся в меншості супроти 65 мільонів інших народів Росії. Відобрання Польщі від Росії не вплине негативно на боротьбу славянських і неславянських народів проти всемосковського імперіалізму. Зменшення славянського елементу в Росії о декілька мільонів Поляків безперечно зменшить шкідливий вплив Росії на закордонних Славян. А тим самим зменшить і можливість народніх трагедій, подібних до сербської. А з другого боку відсутність маси польського населення в межах Росії не пошкодить і боротьбі поневолених націй проти московського імперіалізму. Треба згадати, що два найбільші по Москалях славянські народи, Українці й Поляки, ніколи не могли порозуміти ся та виступити спільно проти російських націоналістів. Зате звязок між українським народом і іншими поневоленими націями постійно зростає, особливо по 1905 р., в спільних революційних виступах, в Думі, в національно-культурних справах, у пресі, в фахових організаціях, в першій мірі в товаристві народніх учителів поневолених націй і т. д. В часі війни сей звязок зміцнив ся в спільній праці Ліги поневолених націй Росії поза її межами. І коли по війні головна маса українського народу не буде визволена зпід Росії, в її межах розвинеть ся національна боротьба безмежно завзятійша й більше зорганізована, ніж се було перед війною.

Меньшиков справедливо говорить, що внутрішній зріст „російської імперії“ себто Московщини, важнійший ніж її зверхній зріст. Можна навіть додати, що другий залежить безпосередньо від першого. А поставити тверді межі внутрішньому зростови Московщини може лише витривала зорганізована боротьба Українців разом з іншими поневоленими націями Росії проти Московщини. А те, що Меньшиков вже в часі війни так відкрито розвиває теорію всемосковської асиміляції, се безперечно може зміцнити тверде рішення всіх Славян, що борять ся проти Росії, — бороти ся до останньої каплі крові проти російської навали.

М. Троцький.

Російсько-румунський спір за Українців.

Отсю цікаву статейку помістиво ранне видання з дня 3 жовтня штутгартської часописи „Süddeutsche Zeitung“.

Щойно ледви кілька тижнів триває російсько-румунське оружане збратання, а вже починає російська преса вияснювати Румунії, що й на думку не сміє їй прийти підносити „надмірні претенсії“. Так напр. „Вечернее Время“ з 25 серпня пише: „На Буковині живе 330.000 „руських“ (читай: Українців, Ред.), а лише 248.000 Румунів. Хоч етнографічні відносини Буковини дуже ясні, все-таки можна зауважити в частині румунської преси тенденцію поширити межі румунських претенсій аж по Прут. Не можна домагати ся, щоб Росія

віддала Румунії російською кровю увільнених „руських“ жителів Буковини. А се стало ся б, якби ми відступили Румунам Буковину по Прут. Колиб Буковина по Прут припала Румунії, „русьское“ населенне сих областей опинило ся-б у ще гіршій положенню, ніж було під Австрією. Крім того наслідком утрати Буковини не досягнули-б ми ще одного дуже важного для нас вислідку: в разі прилучення Галичини, Угорщини й Буковини до Росії раз на все зроблено-б нешкідливим огнище австрійсько-українського сепаратизму, що заражував наш державний організм. Одначе колиб Чернівці й найбільша часть Буковини лишили ся поза російською границею, з подвійною енергією продовжували-б звідси діяльність „Союз визволення України“ й подібні організації. Наша національна гідність, вимагає того, щоб установлено границю між нами й Румунією без страт для наших національних інтересів. Міста Чернівці, Серет, Сторожинець, ціла карпатська область, включно з Кірлібабою та Грязею мусіли-б припасти Росії.

А на Угорщині маємо право до цілого мармароського комітату з славним містом Мармарош-Сиготом, до комітату Угодша. Обидва комітати заселені головно „руськими“, з незначною домішкою Румунів“.

Для політика, що не перекуплений, як Таке Йонеску, російським золотом, або не засліплений, як Філіпеску, французькою культурою, мусіло бути ясным, що приступленне Румунії до почвірного порозуміння не означає нічого иншого для сеї держави, як початок опіки Росії над Румунією, а на кінці сеї опіки стоїть знищення румунської самостійности. Сей факт, який нищить сороколітню працю короля Кароля, не має журити нас Німців, тим більше, що й так наше подученне з Туреччиною йтиме на будуче через Болгарію. Одначе мотивування, чому Росія не хоче дозволити під ніякими умовами, щоб Українці на Буковині припали Румунії (про них, а не про Москалів, як хоче вмовити російська часопись, розходить ся), потребує малого пояснення. Як відомо, від часів Петра Великого поступає російське правительство з нечуваною брутальністю против Українців (яких називає фалшиво Малоросами). Не тільки науку в народній школі подаєть ся українським дітям у московській мові, але й друк українських писань так якби зовсім заборонений в Росії. Але що се означає, виходить з вістки сильно шовіністичної часописи „Русское Слово“, де з приводу справи втікачів пишеть ся, що найгірше стоїть справа з „Малоросами“, бо вони не вміють ніякої иншої мови, а „Великорус“ не може порозуміти ся з „Малоросом“. Східна Галичина й Буковина, де Українці можуть необмежено розвивати свою національну культуру, були віддавна для російського правительства тернем в оці, бо звідси одержували українські круги Росії заохоту й підмогу в своїй боротьбі з московським об'єднуванням. Тому й цілий російський военний плян уложено так, аби можливо найскорше дістати в руки східну Галичину й Буковину. Управа в часі російської окупації дала Українцям передсмак того, чого мали-б вони сподівати ся, колиб сеї „український піємонт“ попав кінець кінців у російські руки. Українське відродження сильно перекинуло ся саме в останніх десятих літах на російську частину й тому Росія задумала знищити в сій війні сильним розмахом „гніздо конспіраторів“ у східній Галичині та на Буковині, поки російська Україна не заразила ся „мазепинською хворобою“. Сим іменем, яке походить від козацького гетьмана, Мазепи, що, як відомо, пробував з Каролом XII скинути московське ярмо, любить російська преса означувати змагання українських кругів у Росії, які в „Союзі визволення України“ мають своє заступство, до відірвання сеї області від Росії. І се поступування російського правительства проти східної Галичини та Буковини є тому наругою над гаслом, яким любить почвірне порозумінне усправедливлювати сю свою війну в нестральних; бо й тут не хоче Росія визволити народу, але згнобити його та знищити. А се насильство над національним життєм тим більше нечуване, що не розходить ся тут про якийсь маленький народець, але про 30-мільоновий народ, культура якого далеко старша й вища від культури московських мучителів.

Аксель Шмідт.

Росія та Болгарія.

(Докінчене).

Серед європейського загалу дуже поширена думка, що деспотизм царського режиму є виключно ділом російського чиновництва й бюрократії, яка дурить і морочить царя, котрий буцім-то є в її полоні й сам особисто нічого не знає про жорстокість і самоволю уряду в Росії, отже тому не може бути відповідальним за них. Так звичайно дивила са Європа на царя—„миротворця“ Олександра III; так здебільшого вона дивить ся ще й досі на ініціатора газької конференції та впорядчика петербурзької січневої кривавої лазні (22 січня 1905 р.) — теперішнього царя, Миколу II. Під сим оглядом вельми характеристичним є лист фінського патріота, вбійника фінляндського погромщика, ген. Бобрікова, який саме сим замахом хотів звернути увагу царя на злочини царських сатрапів у Фінляндії, гадаючи, що погром його батьківщини робить ся без відома Миколи II та що терористичний акт (який Шуман зробив по його власним словам у вірнопідданім настрою до царя) буде найліпшою пересторогою для сього останнього.

Зайво доказувати, що такий погляд на російських самодержавців є романтичною наївністю, причиною якої є незнання закулісового боку царської політики, а ідеалізація російських царів не має найменшої підстави. Про се добре свідчить напр. роля й відношення Олександра III до провокацій петерористичної політики його правительства у відношенню до Болгарії. Він не лише дуже добре знав про неї, але навіть брав активну участь у поодиноких її фазах і проявах. Його участь в ній доказана документами.

Директор азійського департаменту приватнім листі до рушницького консула писав між иншим: „Микола Карлович (Гіре) предложив учора „до перегляду Високости всі звідомлення й телеграми“, одержані ним в останніх часах (а які відносили ся саме до протиболгарських заходів Росії, про котрі говорило ся в попередніх двох статях, Н. В.). Царь імператор відніс ся до ваших діл і розпорядків у Болгарії незвичайно доброзичливо та звелів висловити всім вам його подяку, про що й повідомить ся вас офіційно“ (стор. 33). В 1883 р. сей самий російський державний діяч писав знову рушницькому консулеви: „Посилайте телеграфічні звідомлення в цілі повідомлення царя імператора. Ділайте обережно й не видавайте російської ініціативи“ (тамже).

Коли влаштований Росією замах проти Баттенберга не вдався, а болгарське правительство хотіло смертю покарати його учасників, царь Олександр III рішучо виступив в обороні сих останніх. З сього приводу російський міністер заграничних справ телеграфував (у жовтні 1886 р.) ген. Каульбарсови, котрий саме лютував у Болгарії, що „Його Великість зволив повеліти“: коли болгарські власти віддадуть арештованих офіцерів під суд і покарають, се буде уважати ся ворожим діланнем і Болгарію, не зважаючи на жадні неприхильні обставини, займе воєнна сила“ (ст. 34).

Видачі оружя купцеви Новікову, який мав зааранжувати замах на теперішнього болгарського царя, довершено за згодою Олександра III. Про се маємо документальне потвердження директора азійського департаменту, який повідомив у липні 1888 р. Хитрово, що „Його Великість всемілостівіше зволив наказати (2 сього місяця), щоб державні фабрики видали потрібну скількість рушниць No. 2 й револьверів“ (стор. 34).

„Царь—миротворець“ закликуював болгарське населення „спротивити ся намірам незаконного князя (Кобурзького, Н. В.) і насильствам поліцейських властей“ в цілі оборони православія, „сеї єдиної основи самобутности“ болгарського народу.

Коли під проводом майора Паніци повстав воєнно-революційний комітет, аби скинути Кобурга з престолу, Олександр III мав з ним зносини, але наперед вимагав його легалізації („законне потвердження, хочби й не

простим шляхом“, як про се лагідно згадує ся в телеграмі директора азійського департаменту Хитрово), бо безпосередні зносини з революційним комітетом перечать неначе монархічно-самодержавним засадам царизму.

Сі переговори вели ся з приводу призначення ген. Домонтовича болгарським комісаром після детронізації Кобурга. Царь Олександр III і його правительство згоджували ся вислати сього комісара лише після ліквідації старого болгарського правительства й легалізації воєнно-революційного комітету.

Коли одначе майор Паніци категорично відкинув сю умову та загрозив відроченням самого замаху до приїзду ген. Домонтовича, російське правительство й царь капітулювали, як се видно з телеграми з 19 січня 1890 р. директора азійського департаменту до букарештєнського посла: „Уважаю своїм приемним обовязком повідомити ващу ексцелленцію, що царь імператор зволив вселаскавіше заздальгід назначити тайно генерала Домонтовича комісаром для Болгарії“ (стор. 38).

Як ми бачили в попереднім розділі, замах Паніци не вдався, противно його зліквідовано ранійше, ніж ген. Домонтович вибрав ся в подорож до Болгарії.

Царь Олександр III був так добре втаємничений у протиболгарські махинації свого правительства, що йому предкладано навіть для перегляду рахункови звідомлення з видатків на сю протиболгарську роботу, яка на офіційній мові царизму називала ся „організацією“ національного руху в Болгарії“.

Що Росію се „ународовленне“ Болгарії коштувало чимало грошей, видно з того, що лише за півроку (від грудня 1886 р. до липня 1887) вона мусіла видати на болгарську політику 762 тисяч франків, з чого найбільше припадає на організацію ріжних т. зв. революційних комітетів для організації замахів.

Такі великі видатки були не до смаку Олександрови III, котрий, як відомо, у грошових справах був дуже ощадним; на однім з грошових звідомлень, які відносять ся до „визвольної“ роботи Росії на Балкані, він власноручно написав: „Чи не можна зменшити сих видатків й поступати обережнійше з окупаційним фондом?“ (стр. 47).

*

Вище наведені факти хіба досить вимовно зясовують основний мотив „визвольної“ політики Росії щодо Болгарії зокрема та на Балкані загалом. Росія „визволювала“ балканські народи з турецької неволі не з причини расової чи релігійної симпатії, але лише на те, щоб зробити з них потім основу для своїх імперіалістичних забаганок щодо Середземного моря, Дарданелів і Царгороду. Росія в ролі „визвольника“ се хтось, що розбиває чужу вязницю, одначе вязням не дає свободи, але лише нові пута.

Болгарія, яка найбільше дізнала й віднесла на власній шкірі дошкульні експерименти царського „визволення“, яка ще після балканської війни відчула проклятий фаталізм державного союзу з царською протекторкою, в сій всевітній хуртовині, цілком природно, опинила ся серед ворогів заборчого й ненаситного царату. І се її становище політично є зовсім зрозумілим: бо малі, як і недержавні славянські народи, в інтересі власної національної самобутности та культурної своєрідности — мусять як найміцнійше ізолювати ся від Росії тому, що в тіні сього „старшого брата“ вони наперед засуджені на поталу й національно-культурній занепад.

Н. В.

П Е Л Я.

(Із цикло „Порвані струни“).

— Пеля! . . . Таке імя носила вона, його перша любка. Хто вгадає, які чари мало для нього те слово! Він обожав її. Вона була доповненням його істоти, гармонією його ідеалів. Він леліяв її в своїх мріях, він любив її над усе в світі. Молодий фантаст . . .

Але в середині своєї душі мав він ще иншу любку. Він не знав її ще поки-що... Чув тільки присутність чогось, що мало на нього могутній вплив. Чув на собі якусь могутню, хоч і ніжну руку. Вона, та його богиня, помагала йому любити живу любку — Пелею... Додавала йому чарів і краси до його любовних почувань. Та він був ще несвідомий того дару й вищої помочи... Зарозумілий.

Стало ся раз, що любка його зрадила.

Так! Його обожана Пеля обманула його: віддала ся иншому.

Та-ж се таке звичайне... — говорили йому.

А все-таки він попав у розпуку. Бив об стіну головою й ридав як дитина. Тужив, смертельно тужив.

— Сину, Бог з тобою; ти смерть собі заподієш!

— Нема мені життя, мамо!

Так було кілька днів. А потім почув він у собі наглу зміну.

Розпучливий жаль змінив ся на тиху тугу. Якесь благородна невидима рука обтерла його гарячі сльози. Він успокоїв ся...

Щойно тепер відчув присутність богині в повній її красі й вартості. Почув ся супроти неї до обовязку безмірної вдячності. Робив собі важкі докори.

Як міг він любити зрадливу, людську істоту, а занедбувати справдішню красу?... Він полюбив її й відтоді не міг уже нікого полюбити.

Та щоб коли небудь не піддати ся покусі й не стрінути ся з пустим докором, що ось то він має любку без імени, він назвав її Пелею... Ту — другу.

І почали ся любовні розмови.

— Я наділю тебе силою духа. У твоїй душі засію дорогоцінні перли і світ буде тобі завидувати...

— Я звеличу тебе перед усіми. Покладу тебе вище всіх богів у своїх мріях, моя музо!..

Так вони розмовляли... Вранці, як сходило сонце, ввечері, як купали ся зорі в синій млі, нічо під покровом місячного світла. У хвилі зневіри й життєвих невдач для нього була захистом її опіка. І знаходив розраду... Його душа підіймала ся з падолю смутку, горіла соняшними проміннями. З її середини сипали ся дорогі перли. Перли забуття й упоєння...

Вони ділали цілощю на душі безнадійних. До нього приходило багато по пораду й розраду. А він радив ся своєї богині... Вона ладила ліки, — він виздоровляв недужі душі.

Та нераз бачив він, як невдячні люде глузували з нього та його богині. В такі хвилі сидів він непорушно й глядів у безмірну далечинь. Шукав мети своєї любови, відповіді свому горю — в любки...

— Прости, прости їм... шептала богиня.

— Яка вона добра! — думав він. Яка вона добра...

— Ти божеволієш!.. — говорила мати.

— Ні, мамо, я гадкую...

Трапляли ся дні, в яких вона не приходила до нього. Тоді опускали його сили. Він заплющував очі та йшов на стрічу розпуці...

— Ти хорий, сину!

— Ні, мамо, я сумую...

Та се трапляло ся дуже рідко.

Раз напав на край напасний ворог.

Усі пішли боронити святого рідного краю. Та й він з своєю богинею... Вона помагала йому перебути перші небезпеки.

Одначе по першій битві опустила його. І не вертала!

Се було так. Він стрінув ся з ворогом в однім з кривавих наступів. По довгим змаганням повалив противника на землю й відібрав оружє.

— Даруй житте! Вдома в мене жінка й діти... казав ворог.

— Ні! Ти мій неприятель! закликав він і пробив противника.

Відтоді не приходила вона до нього.

По тяжких битвах, лягаючи спочати, він мріяв про неї. Чому вона не приходить? Таж він герой!.. Не мав відповіді.

В однім селі, яким переходили, був похорон. Умерла молода дівчина.

— Що за одна? — допитував фантаст.

— Тому рік прийшла до села й найняла ся у вїйта на службу.

— Було останнє цілування... Він доглянув її.

— Вона! Його давня Пеля! Боже милий! Хотів заплакати...

— Ні! Зрадниця! Стерво!..

Переміг себе. Та й грудки землі не кинув...

Йшов за ворогом. Далі й далі... А богиня не приходила.

Ранений дістав ся до шпиталю.

Цілими днями лежав горілиць на ліжку та мріяв.

Невидима скорбота, як відьма, давила його серце.

А її не було. Він попадав у божевілле.

Вийшов на прохід. Дорогою йшов відділ полонених його ворогів... Що ж? Добродушні твари, майже дитинячі, наївні очі. Благальним поглядом гляділи вони на прохожих. Непевні, що їх жде...

Один ледви тягнув ноги за собою й просив води.

— Води, води — пан, пожалуста...

У серці фантаста задріжала віддавна нечута струна.

Він підбіг і дав полоненому велике яблуко.

* * *

Того вечера, як він лежав сливе в отупінню, вона прийшла до нього. Так! його богиня... Пеля.

Вернув давній спокій і тиха розкіш.

— Каю ся перед тобою, моя богине. Зрозумів я суть моїх провин... Звеличу імя твоє і закон твоєї любови поставлю над усіми законами. І стану речником любови, про роком милосердя...

Так він молив ся і йшов на стрічу вимріяним ідеалам.

У. с. с. Юра Шкрумеляк.

3 вечірніх мєльодій.

*На соснах сивих мряк завій,
На травах роси-перли;
Добраніч тобі, милий мій,
Живий ти, чи умерлий.*

*В далекий ти пішов десь світ, —
Далекий шлях до дому,
Я-ж шлю тобі звідси привіт
Живому, чи вмерлому.*

*Смерть любви-чару не зрече,
Не видре з серця мого:
Люблю тебе, люблю тебе
Живого, чи вмерлого.*

Червоні коралі...

*Гей, завіла червона калина
У яру;
Маширує стрілецька дружина
Під гору.*

*Маширує дружина стрілецька
Через плай,
Гей, ти наша славо молодецька,
Добре обай!*

*Сурма грав, синій прапор мав
Аж до хмар;
А дружина камину ламав
Мов той жар.*

*Поставали молодії козацькі
До ряду
Та й квітчають голови юнацькі
До ладу...*

*І співають, мов йдуть на весілля,
Мов на тир, —
Лиш щось плаче смерекове гілля
Через бір. —*

*Лиш щось смутком сині води плещуть
Із нори,
Густо, гостро швидкі кулі свищуть
Зза гори.*

*Не титав стрілецька дружина,
Йде в провалі;
На ній горить червона каміна
Мов корал. —*

*Похилились стрільчики удалі
До води,
Закапали червоні коралі
Із грудий. —*

Де гріб мій?

*Стоїть явір придорожний,
Йде жовняр подорожний,
В душі думок рій, —
Темний явір мов та хмара,
Під явором гріб жовняра,
А де буде мій?*

*Чи у полі в роздоріжжю,
Чи в зелених гір підніжжю,
Чи в полонині?
Чи в родині, на Вкраїні,
Чи в чужині, тій студеній,
Чи на чужині?
Гей, гей!
Чи на чужині?...*

Марійка Підгірянка.

3 Берліна.

На „Східно-європейській вечері“ дня 4 жовтня зібрані мали нагоду вислухати реферат редактора Шереша (Söres) з Будапешту про роботи й наслідки так званої „Дунайської Конференції“, котра збирала ся в останнє у вересні с. р. в Будапешті. Пан Шереш перейшов справу міжнародно-правного управління й технічного побудування плавби на Дунаю історично та підніс, як в інтересі центральних держав та їх союзників на Балкані, котрі безпосередньо зацікавлені в справі дунайської плавби, важне, щоб по війні не допустити до відновлення існуючої дотепер „Міжнародної Дунайської Комісії“, а взяти управу ріки на цілім протязі в свої руки. Се для держав, що лежать над Дунаєм, справа найбільшої ваги. Вкінці відгукнув ся п. Шереш і на знаний спір про те, де має бути торговельний центр дунайського обороту та яке місто має стати осідком „Дунайської Конференції“. Референт, котрий, до річи сказати, приймає в роботах Конференції близьку участь, висловив ся яко Мадяр за Будапештом.

Потім виступив секретарь „Товариства для дунайських і балканських країв у Німеччині“ (Dubvid) др. Раше з Мюнхену, заступаючи становище баварських кругів у справі Дунаю. Як відомо, сі круги змагають до того, щоб центром

дунайського обороту зробити Регенсбург, котрий мав би стати вихідним пунктом для каналу, який злучить Дунай з Реном, отже Чорне море з морем Німецьким і Балтійським. Місто Регенсбург і баварське правительство поробили вже й приготування в сім напрямі, вибудувавши перед кількома роками на велику скалю регенсбургський порт і закладаючи Дунайський музей.

Отже учасники вечера мали нагоду почути голоси часті противних партій в справі Дунаю. Пан Шереш, забравши голос ще раз, з темпераментом збивав аргументи Баварців, обороняючи Будапешт як центр не лиш географічний, але й торговельний будучого дунайського обороту в тих формах, які він мав би прийняти по війні по думці політичних і торговельно-промислових чинників центральних держав і їх балканських союзників.

Не потребуємо підносити, що в управильненню дунайських відносин сильно зацікавлена також Україна, бо для її сільського господарства та промисловости відкритте дешевого та вигідного й безпечного получения з центральними державами й Атлантийським океаном зацікавувало-б, хто знає, чи не нову еру розвитку й піднесення. Коли пригадати, що вже на початку нашого самостійного державного існування кївські кушці мали в Регенсбурзі своє постійне представництво, то признаємо, що наші пра-прадіди розуміли ся на інтересах добре й що нам слід потрудити ся над тим, щоб відновити сі призабуті наші традиційні зносини з Заходом і добити ся того, щоб знов наші торговельні зносини стали на колишній рівень.

*

Важніші й менше важні причинки для познайомлення учасників „Східно-європейських вечерів“ і німецької публіки з Українцями та їх питанням приносять майже кожді сходи.

На вечері, відбутім дня 11 жовтня, забрав голос професор Гек (Heck), щоб зreferувати розвідку світової слави географа А. Пенка в „Zeitschrift der Gesellschaft für Erdkunde zu Berlin“ (1916, чч. 6 і 7) про Україну.

По географічнім перегляді території України професор Пенк подає в своїй розвідці також важніші статистичні дані про число й розселення Українців і вкінці застановляє ся над політичною стороною українського питання, формулюючи свій погляд на річ в отсих кінцевих виводах:

„Університетський професор, що протягом 20 літ мав серед своїх слухачів на віденському університеті студентів з усіх кінців Австрії (проф. Пенк перед своїм покликаннем до Берліна 4 роки передтим був професором віденського університету), буде здивляти ся на завязки національного розвитку в Українців з більшою певністю ніж той, хто захотів би робити порівнянне між чисельністю свого народу та його дотеперішнім національним доробком. Поміж моїми слухачами були також українські поповичі, котрі, що правда, були бідні; але між ними я подибував людей надзвичайної інтелігенції, котрі в пильности не уступали Чехам, але переходили їх щодо здібностей, котрі відзначали ся властивою Полякам рухливістю на духовім полі, але були вищі в порівнянню з останніми через свою основність. Я певний, що сі люде розбудять свій народ. Що мужицький народ, який не має шляхти та середнього стану, проте здібний до вищого розвитку, як скоро увільнить ся від пут, які його вязали, то доказують нам Болгари... Чому-ж не мало-б стати ся таке саме з Українцями?“

„А з погляду будучої долі Європи являєть ся дуже важним замкнути Росії ворота, через котрі вона в своїй заборчости перла ся на Захід. Замкнення тих воріт ми досягнемо найпевніше, коли тут, подібно як то було в 17 віці, повстане самостійна погранична держава, котра, згідно з традицією своїх предків, прилучить ся до середньоевропейської цивілізації. Від Росії така держава була-б відділена природними границями, населення сеї держави не було-б російське й не хоче таким бути, а надзвичайно багата земля забезпечила-б такій українській державі підстави економічного існування.“

К. ий.

Вісти.

Помочи для волинських виселенців! З операційного воєнного терену на Волині багато виселено українського населення, яке в части нашло приміщення в таборах для виселенців у середині Австрії, а в части розміщено його за фронтом на самій Волині. Одержуємо вістку, що саме на Волині виселене населення терпить страшну нужду, а тепер під зиму потребує головно обуви, одягу, білизни й ин.

Звертаємо ся до української суспільности з гарячим прошенням прийти в поміч найнещаснійшим жертвам війни — бездомним, обдертим і голодним дітям і матерям та немічним старцям. Просимо жертвувати чоботи, черевики, ходаки, кафтани, сорочки, штани, спідниці, хустки, шапки, діточу одіж і ин., по можности в здатнім ще до ужитку стані.

Потрібні також грошеві датки.

Жертви натурою складати у Відні в льокалі Союзу визволення України, Josefstädterstrasse 79, T. 6, у Львові — в Бюрі культурної помочи для українського населення окупованих країв, Бляхарська 11. Гроші присилати під адресою „Вісника Союзу визв. України“, Wien, VIII., Josefstädterstrasse 79, T. 19. За президію Союзу визволення України:

А. Жук, М. Меленевський.

Жертви для волинських виселенців. Грішми: (в коронах) Андрій Жук 10, Маріян Меленевський 10, Микола Троцький 2, Петро Дятлів 5, Анна Дятлова 5, Маруся Глюзівна 1, Микола Рижий 2, Софія Колодівна 1, Ярослав Весоловський 5, Михайло Возняк 5, др. Олександр Кулачковський 10.

Річами: Анна Жук: теплий діточий оберок, шапку, літній діточий плащ, три дівочі суконки, чотири хлопчачі убрання, дві мужеські сорочки, один станик, десять пар шкарпеток і панчіх, пару мужеських черевиків, пару діточих черевиків, одну спідницю.

Яко жертву для полонених Українців зложив д. Ярослав Весоловський 5 К.

Перевезенне митрополита гр. А. Шептицького з Курська у Суздаль. Як повідомляє „Русское Слово“, митрополита гр. А. Шептицького вивезено з Курська у Суздаль у середу 20 н. ст. вересня о 4 год. по полудні. Про своє вивезенне митрополит довідав ся всього декілька годин передтим. В 11 год. рано приказали йому збирати ся в дорогу, а в 4 год. митрополит у супроводі урядника поліції й поліцаїв мусів виїхати з Курська. Ніхто в Курську, навіть сам митрополит, не знав, куди його везуть. Від січня минулого року митрополит Шептицький жив під гострим надзором немов арештований. Не дозволяли йому з ніким бачити ся й тільки декілька разів дозволили зайти до костела висповідати ся.

Митрополит Шептицький в Суздалью. „Новое Время“ з 8 жовтня приносить таку вістку: Володимирський архієпископ Алексій доносить у рапорті до Св. Синоду, що засланий уніятський митрополит гр. Шептицький прибув до його єпархії та що відповідно до рішення Св. Синоду поседено його в суздальськім Спасо-Ефимієвськім монастирі під безпосереднім наглядом настоятеля монастиря, вікарного суздальського єпископа Павла. Митрополитови Шептицькому дозволено, як він сього бажає, свобідно ходити на богослуження, але виходити поза монастирську огорожу йому без дозволу настоятеля єпископа Павла заборонено.

Покликанне еп. Нікона до Синоду. В жовтні відкривається зимова сесія Св. Синоду, в склад членів котрої покликається ся, як говорять у познайомлених духовних кругах, єнісейського й красноярського єпископа, Нікона, члена Державної Думи. Се покликанне єпископа Нікона важне тим, що се перший випадок злуки участи в Св. Синоді заравом з правами думського депутата.

Українське літературно-артистичне Товариство в Петербурзі. Дня 13 вересня ст. ст. петроградський окремиий міський виділ (присутствіе) для справ товариств затвердив статут „Українського літературно-артистичного Товариства“. Задача товариства: гуртувати малярів, письменників, музиків і артистів для підпомагання розвитку літератури та

штуки. По сьому статуту товариство має право займати ся обробленням питань, що торкають ся штуки, поширюваннем творів штуки, закладаннем відповідних шкіл, уладжуваннем вистав, музеїв, театрів; далі має на цілі товариство: дбати про збереженне пам'яток минулого, уладжувати збори письменників, малярів, артистів, видавати літературні й артистичні твори, а також відкривати скрізь по Росії філії товариства.

Громада, українське петроградське товариство, послала телеграму з висловом жалю родині В. Семейського, похорон якого відбув ся дня 23 вересня ст. ст.

Страченне Раковского. З Софії дійшла до нас нестервджена вістка, що провідника румунських соціалістів, Раковского, страчено в Румунії згідно з засудом воєнного суду. Раковский був нейтральним, себто не стояв ні по боці центральних держав, ні тим більше по боці Росії, й загалом був засадничим противником того, щоб Румунія мішала ся у війну.

Драма В. Винниченка. Театр Незлобіна виставив драму В. Винниченка „Притвожденне“.

Галицько-буковинські залізниці під російською управою. Дотеперішні, тернопільський і буковинський, відділи південно-західних залізниць виділені в самостійну „Управу галицько-буковинських залізниць“ з підчиненням тимчасово начальникови південно-західних залізниць.

„Для нагляду за церковним устроєм зєдинених земель“... Професор кїївської духовної академії, протоєрей Титов, заіменований представником протопресвитера при галицькім генерал-губернаторстві для нагляду за церковним устроєм „зєдинених“ земель.

З галерії „освободителів“ Галичини. Симферопільський окружний суд засудив — як доносить „Ран. Утро“ — на один рік арештантських рот бувшого заступника управителя губернаторської канцелярії, Авгінцова, за злочин вимушування. Яко незвичайно характеристичну обставину для господарки російських наїздників у Галичині слід зазначити те, що Авгінцова вже по його усуненню з служби в губернїяльній канцелярії назначено помічником начальника самбірського повіту в Галичині, де прийшло ся взяти його під судово-карне слідство за надужиття урядової власти! А таких Авгінцових наслала була Росія до Галичини чимало, ушасливаючи „визволене“ Прикарпатте найбільш злочинними елементами споміж свого чиновництва, що мали направляти свою репутацію такими заслугами перед „отечеством“, як боротьба з українством і насильне насаджуванне московства й цареславія в зайнятім хвилево краю.

Міністерство народнього здоровя в зараженій державі. Російські часописи доносять: „Царським актом з 3 вересня зорганізовано нове міністерство „народнього здоровя“. З сеї нагоди Меншіков наводить у своїй статі висновки проф. Новомбергського про стан здоровя в Росії й між ними досить цікаві; сей професор напр. пише: „Наша вітчизна має найменшу скількість здатних до праці (44·8% в Росії супроти 52·4% у Франції). Ніде в Европі нема так багато глухо-німих, як у нас (в Росії 99 супроти 55 у Франції на сто тисяч населення). Ніде нема так багато сліпих (197 супроти 60 в Німеччині). На тисячу осіб в Англії вмирає 13·5, в Німеччині 16·2, у нас 30·5. В 1910 р. в Росії умерло 3,440.164. З точки погляду англійської смертности між ними було 2,277.108 цілком зайвих випадків смерти“. — Можна легко уявити собі, які санітарні умови життя і яка смертність люде тепер в Росії... Щодо того установленне міністерства народнього здоровя дає нам лише невистарчаючу й посередню відповідь.

„Вдячність“ російських революціонерів і правительства. Дня 29 вересня розглядало в петербурзькім окружнім суді без участи присяглих під предсідательством Н. Шевцова справу Г. Хрустальова Носаря. Оскаржено його, що втік з заслання. Хрустальов походить з Полтавщини, переяславського повіту, й має 39 літ. В часі російської революції 1905 р. Хрустальов-Носарь грав дуже визначну ролю яко голова Ради Союзу робітничих представників. Значінне його в тодішнім політичнім життю Росії було остільки велике, що Вітте й інші міністри

примусені бували провадити безпосередні переговори з Носарем. В часі реакції його заслали на Сибір, де пробув лише кілька місяців, а потім утік за кордон і перебував переважно в Парижі. В кінці 1915 р. він з великими труднощами повернув до Росії, бажаючи взяти особисто участь у війні, але на фінляндській границі арештували його російські жандарми й привезли до Петербурга. Пересидівши майже рік в тюрмі, Носарь став тепер перед судом.

Сей суд є останнім ударом по колишній славі голови Ради робітничих представників. „Новое Время“ дозволяє собі зневажливе запитання, чим є тепер всемогутній колись голова Ради робітничих представників, талановитий сімулянт, чи зламанний життєм і недолею неврастенік.

Про оскарженого заявив на суді Бурцев: „Події 1905 р., роля народнього провідника, 10 років емігрантського життя, голод і зимно не могли не відбити ся на здоров'я та психіці сеї нещасливої людини. Дуже характеристичне було відношення російської паризької еміграції до Хрустальова. Клевета в емігрантським осередку все зростала. Дійшло до того, що його обвинувачували в крадіжці якихсь сорочок і годинників.

Експерти-психіатри др. Чехов та Останков признали, що Хрустальов терпить на гістеро-неврастенію.

На звичайне питання про звання оскаржений відповів, що він є поручником артилерії французької служби й був чотири рази ранений. Але Бурцев заявив, що він нічого не чув про те, щоб Хрустальов був поручником, а „Р'фць“ подає, що се одна з численних фантазій оскарженого.

Остання промова оскарженого була дуже довга. Між иншим він заявив, що він ніколи не ходив битими шляхами. В його жилах пливе вільна кров предків козаків. Коли на російський престіл вступила цариця Катерина II й поневолила козаків, дід Хрустальова рішуче відмовив ся виконувати кріпацьку працю та його засікли на смерть. Його сікли ціле життя й дали десять тисяч батогів. Дух протесту живе і в Хрустальові — по його заяві. Ціле своє життя він не був в ладі, як з урядовою бюрократією, так і з бюрократизмом нелегальних партій. У своїй промові Хрустальов всіма силами старав ся довести, що він має право на уласкавлення на основі царського маніфесту з 21 лютого 1913 р. Так просив Хрустальов ласки того царя та правительства, проти яких він колись так завзято боров ся. Після недовгих нарад суд признав Хрустальова виним і присудив його до каторжних робіт на 3 роки, постановивши при сім просити міністра справедливости передати царю прохання уласкавити оскарженого на підставі маніфесту з 21 лютого 1913 р. В разі уласкавлення Хрустальов буде звільнений від каторги, але поверне на заслання.

По російській Україні.

(„Чим ми будемо сю зиму жити?“ — Квартирний закон на Україні. — Воєнні втікачі в українських губерніях: їх число; тягар для місцевого населення; домагання виселення їх з донецького басейну; заповідь ліквідації урядової помочи. — Вісти з Києва: лиха анровізація міста; ціни хліба; кооперативні склепи й „Кієв“; 9,000,000 карб. на харч і опал; чому не було паперу?; надужиття на південно-західних залізницях; вибори до Державної Ради; городоначальство; за нелегальну літературу; закладни нового моста на Дніпрі; одні укріплюють, а другі руйнують... — З Харкова: сільське учительство. — З Полтави: харчові справи. — З Одеси: замієць для Сербії — для Одеси; в англійські руки; С. Фруг. — Громадянська столова в Аккермані. — З Новоросійська. — З Катеринославщини: недорід городовини. — З Волині: постійні ціни на зерно й волинські аграрії; недостача зерна, муки і хліба; довги виселених з Волині німецьких кольтоністів; поворот волинської духовної семинарії до Житомира. — За вищу школу на Криму).

Чим ближше підходить зима, тим труднішим стає питання забезпечення України засобами поживи. Не зважаючи

на се, що в останніх тижнях у різних місцевостях уведено на німецький спосіб карточки на важніші харчові продукти, положення біднішого населення погіршуєть ся з дня на день, бо потреби більші ніж довіз. Установлення постійних цін на харчові продукти більша частина преси вважає недостаточним; бо яка-ж користь з того, що на мясо установлено постійні ціни, коли мяса загалом не можна дістати. Наслідком заборони вивозу з одної губернії у другу стає неможливо розділити рівномірно засоби поживи. Перодовсім терплять недостачу, як сказали ми вже попереднім разом, більші міста. Одначе багато заміток у пресі свідчить про се, що й на провінції часто не стає найконечніших засобів поживи. Дуже знаменне з сього огляду напр. те, що читаємо в „Русск-ім Знамен-и“: „Уже тепер ціни неймовірно підняли ся. Сподіваний на будуче дальший зріст цін на найконечніші засоби поживи роблять положення розпучливим. Стає перед нами в повній грозі непорішене пекуче питання: чим будемо ми сю зиму жити? Тільки з найбільшою журою можна думати про те, що в нас, у країні збіжа, не буде досить хліба, щоб не допустити до доскульного голоду, полишаючи зовсім на боці недостачу инших продуктів.“

Друге, що побіч недостачі засобів поживи найбільш даєть ся нині в знаки загалом цілій Росії, отже й Україні, се т. зв. „квартирне питання“ — велика дорожня мешкань. Ся дорожня подібно, як і дорожня засобів поживи, діймає головню міста й фабричні місцевости, а в них, розумієть ся, передовсім найбільшійшій класі населення: робітників, студентів і т. п. Підбиванне цін на мешкання дійшло вже було до таких розмірів, що сею справою зайняла ся в останнім часі рада міністрів. На засіданню 23 н. ст. вересня ся рада затвердила між ин. спис місцевостей і міст, в яких на підставі закона з 27 серпня не вільно підвищувати цін на мешкання. У сей спис увійшли між ин. отєї міста й місцевости на Україні: бесарабська г. б. — Хотин, Сорочки, Аккерман, Більці, Рені; волинська г. б. — всі міста; воронізька г. б. — всі міста; городненська г. б. — всі повітові міста; катеринославська г. б. — Катеринослав з присілком Амуром, Александровськ, Верхнедніпровськ, Павлоград, Луганськ, Бахмут, Маріуполь, Нікополь, Юзівка, Каменська й Єнакіїв; київська г. б. — всі міста; курська г. б. — Курськ і всі повітові міста; мінська г. б. — з українських міст: Мозир; подільська г. б. — всі міста; полтавська г. б. — Гадяч, Зінків, Золотоноша, Кобеляки, Константиноград, Кременчук, Лохвиця, Лубні, Миргород, Переяслав, Пирятин, Полтава, Прилуки, Ромни; таврійська г. б. — всі міста з виймкою Севастополя; харківська г. б. — Харків, Суми, Кулянськ і Чугуїв; херсонська г. б. — всі міста; чернігівська г. б. — всі міста; а дальше території градоначальств: Одеса, Миколаїв, Ростів на Дону, Ялта.

Велика офензива центральних держав на сході 1915 р. викликала в Росії появу т. зв. воєнних втікачів, людей, які зі страху чи на приказ російських властей кинули свої рідні сторони та цілий свій добуток і пішли, куди очі поведи або... козацької конвої. Багато з сих втікачів бачили незаіянті безпосередньо війною частини Росії, багато їх бачила також Україна, куди поплила велика їх течія. Скільки їх разом, сього нині ніхто ще не в силі сказати, бо урядових обчислень втікачів російський уряд не оголосив спеціально, а цифри, які саме тепер опублікував т. зв. Тетянинський комітет, далеко неповні вже хочби тому, що далеко не всі втікачі перейшли через нього. А через сей комітет перейшло разом 3,074,896 осіб, які розміщено по цілій майже Росії, європейській й азійській, з виймкою тільки: Сахаліна, Камчатки, кутаїської г. б. та дагестанської, семи-реченської і якутської областей. В українських губерніях приміщено їх: у бесарабській — 3,560; у волинській — 77,926; у воронізькій — 39,633; у катеринославській — 270,833; у київській — 41,794; у курській — 79,189; у по-

дільській — 5.710; у полтавській — 27.999; у таврійській — 48.145; у харківській — 116.762; у херсонській — 37.846; у чернігівській — 35.435; у кубанській області — 11.935; у ставропольській — 7.071; у чорноморській — 2.300. Разом у всіх численних вище українських губерніях — 806.198. Зазначимо ще, що між війсьними втікачами було 15.761 осіб з Галичини.

Розуміть ся, не треба й говорити, що місцеве населення серед теперішніх відносин у Росії не дуже раде з побуту війсьних утікачів між ним. Велика недостача засобів поживи в Росії загалом стає в поодиноких місцевостях завдяки значному числу нагромаджених утікачів ще більшою й доскульнійшою — тому місцеве населення ставить домаганне до уряду звільнити його від війсьних утікачів. Таке домаганне до міністра торгівлі та промислу поставила між ин. рада зїздів гірників півдня Росії, а саме, щоб уряд застановив конче переселюванне втікачів з інших губерній у донецький басейн, а навіть тих, які вже там є, виселив до інших губерній. Своє домаганне рада зїздів мотивує недостачею й подорожнім найнеобхідніших продуктів поживи в донецьким басейні. В донецьким басейні під сю хвилю, по відомостям ради зїзду, побіч корінного населення перебуває ще більше ніж 250.000 робітників, зайнятих у копальнях і фабриках донецького басейну. Загальне-ж число робітників разом з родинами доходить до 300.000 осіб. Крім недостачі поживи відчуваєть ся й недостачу мешкань. Тому рада зїздів уважає дальше спрямовуванне втікачів у донецький басейн грізним з огляду на недостачу поживи для робітничих підприємств, які працюють для оборони держави.

І загалом положенне війсьних втікачів у Росії незавидне. Незначна поміч, яку дає їм уряд, далеко не вистарчає на прожиток і ще серед теперішніх відносин, а працю не кожний і не все знайде. Та й сеї помочі незабаром не стане. Бо, як повідомляє „Русское Слово“, рада міністрів признала необхідним зменшити розміри видатків на поміч втікачам і поручила міністри в внутрішніх справ виробити проект п'янової ліквідації справи помочі втікачам...

Переходимо від загальних справ до місцевих, себто від огляду усякого рода загальної біди — до біди й боротьби з нею в поодиноких місцевостях України.

І так у Києві чути загальні нарікання на лиху апровізацію. На сі нарікання звернула вкінці увагу губерньска харчова рада й рішила взяти в руки винуватця, себто городський харчовий відділ. На разі рада відібрала від нього забезпечуванне населення цукром, одначе голова ради Берингович запропонував передати й забезпечуванне мясом під заряд губерньської ради. Против останньої пропозиції городська рада запротестувала до вищої місцевої адміністрації. — З причини підвищення цін на муку городські пекарні знову підвищили ціни на хліб. Чорний хліб тепер продаєть ся по 6 коп. за фунт (замість 5), білий — по 9 коп. (зам. 8). Та в дійсности за отєї ціни не кожний і не все може купити в Києві хліба. Причиною сього є між иншим спекулянти, які викупувають городський хліб по городським цінам на те, щоб потому продавати його по значно вищим цінам. Против сього роду спекуляції виступив згаданий вище городський харчовий відділ, грозячи спекулянтам законною відповідальністю. — Великим добром у теперішніх тяжких часах є для населення Києва кооперативні склепи. Та сі склепи не подобають ся чорносотенній часописи „Кієвъ“ і вона помістила саме статью, в якій нацьковує проти них місцеве населення. Та тут зустрінула чорносотенну редакцію велика несподіванка. Губернатор гр. А. Ігнатов не признав „Кієву“ рації й наложив на редакцію за згадану статью 500 карб. кари з заміною в разі незаплати на 1 місяць арешту. — Для забезпечення Києва всіми необхідними засобами поживи, а також опалом потрібно по обчисленню городської управи кредиту 12,500.000 карб. Група приватних банків згодила ся відкрити містови кредит на 9,000.000 карб., одначе під гарантією державного скарбу. Супроти сього управа Києва поробила заходи, щоб уряд або видав 9,000.000 карб. з державного скарбу або в разі, ко-

либ для уряду не було можливим видати таку позичку, дозволив кредит у приватних банках під гарантією скарбу. — Як відомо вже читачам „Вістника“, дня 10 вересня не вийшли в Києві зза недостачі часописного паперу „Кієвская Мисль“ і „Послѣднія Новости“. Поянюючи причину одногодньовного невиходу часописи, „Кієвская Мисль“ заявляє, що головна причина кризи криєть ся очевидно в дивовижних порядках, які запанували тепер на залізницях. Величезний запас газетного паперу, адресований до Києва, — запас, який рівняєть ся півтора місячному запотребованню всіх київських газет, наслідком якихось обставин, які тепер саме розсліджуєть ся, задержано більш місяця на фінляндських залізницях, бо миколаївська залізниця не хотіла його перейняти. І тільки дуже енергічне вмшанне впливових осіб і інституцій примусило миколаївську залізницю перейняти папір і вислати його дальше. На будуче — говорить редакція — ми забезпечили себе вже перед такими прикрими несподіванками, бо проти поступування деяких п. п. залізничників, які з легким серцем загаяють важні посилки на невідомі, сліпі залізничні лінії й які великий часописний осередок уводять у нечувано трудне положенне, до застановлення газет включно, а також проти деяких інших ще обставин, які також немало причинили ся до кризи, редакція поробила відповідні кроки. — На південно-західних залізницях викрито великі надужиття, головно при доставах лісових матеріалів для згаданих залізниць. Розпоряджено широке слідство з ревізіями в деяких доставців півд.-зах. залізниць. У звязку з сим слідством одержали необмежену „відпустку“ представник Міністерства фінансів у радї управи п.-з. залізниць В. Тальберг і двомісячну „відпустку“ головний контролор державної контролі на п.-з. залізницях В. Савойский. — 20 н. ст. вересня відбули ся в Києві вибори посла до Державної Ради („Государственный Совѣтъ“) від представників великої земельної власности київської губернії. На виборах виявив ся цікавий поворот на ліво великих земельних власників київської губернії, які дотепер усе були підпорою скрайнього воюючого націоналізму. Відкриваючи передвиборчі збори, бувший губерньський маршалок шляхти кн. М. Курякін заявив: „Два роки, які я провів на фронті, відкрили мені очі на багато річей. Під теперішню хвилю край потребує корінних реформ і київська губернія повинна мати своїм представником у Державній Радї людину з ліберальнішими поглядами.“ Вибрано більшістю голосів поступовця посла до Думи К. Сувчинського. Поступова частина земських зборів привязує до вибору велике значінне, вважаючи, що він покаже поворот на ліво, й пророкує вихід виборів до пятої Думи, показуючи існуванне поступової більшости в київській губернії, яка давала все правих або націоналістів. Що торкаєть ся політичних поглядів нововибраного київського члена Державної Ради, то в розмові з кореспондентом „Русского Слова“ він заявив між иншим отсе: „Я — сторонник широких реформ. Я мрію про прихід хвилі повного довіря до громадської ініціативи. Треба добивати ся конче уздорвлення всіх прояв суспільно-політичної думки. Тому я — ворог яких небудь обмежень.“ — Прибув до Києва з Москви бувший помічник варшавського оберполіцмайстра генерал-майор Балк, якого міністер внутрішніх справ відкомандував до диспозиції київського губернатора. Ген.-м. Балкови поручено завідуванне поліцією в Києві, нагляд над виконаннем обовязуючих постанов, нагляд над діяльністю урядників міністерства внутрішніх справ й ин. Ген.-м. Балк одержав права другого віце-губернатора, з районом діяльности тільки в Києві та його околиці. Іменуванне ген.-м. Балка є кроком до заведення градоначальства в Києві. — У київським воєнним суді при зачинених дверях розбирано справу старшого унтер-офіцера воздухоплавної роти Шуррика, якого обвинувачено за переховуванне нелегальної літератури, з наміром ширити її. Суд засудив Шуррика на 3½ року дисциплінарного баталіону. — В першій половині минулого місяця відбули ся в присутности цариді-вдови вродисті закладени залізничного мосту через Дніпро в Києві для нової залізниці Київ — Чернігів. — У всіх київських часописах чита-

емо отсей приказ київського поліцмайстра: „Наслідком приказу київського губернатора наказую приставам сповістити широко населенне, особливо всіх, що живуть близько укріплених позицій, мостів і т. п., про вагу окопних і інших викликаних війсьними обставинами робіт і про їх значінне з державної точки погляду, а також про шкоду, яку роблять обороні рідного краю забиранням чи присвоюванням казенних матеріалів. Населенне попереджаєть ся, що навіть при незначній вартості забраного винуватцям грозить позбавленне всіх прав і привилеїв і віддане в арештантські відділи від одного до двох літ.“

У Харкові відбувся зїзд сільських учителів харківського повіту. Зїзд признав необхідним підвищенне основної платні сільським учителям. Між иншим указувано, що під нинішню хвилю учителі знаходять ся в гірших відносинах на селі ніж у місті. Городський учитель має змогу боронити своїх інтересів при посередництві різних кооперативних організацій і консумційних товариств. Зате сільський учитель у боротьбі з дорожню безборонний. Яко на ілюстрацію вказували на те, що в той самий час, як у місті масло продавало ся по 60 коп., учитель на селі платив за нього 1 карб. 56 коп. й більше, бо селяне не давали дешево.

Городська дума Полтави одногосно постановила зорганізувати громадянський харчовий комітет і передати в його руки забезпечуванне населення продуктами, а також відкрити кухню, яка видаватиме дешеві обіди до дому.

У звязку з мучною кризою, яку саме переживає Одеса, пороблено заходи, щоб видано містови 50.000 пудів муки, яка була призначена свого часу для Сербії, а яка одначе вернула назад до Одеси для перепродажі. Ся мука щодо якості гірша від звичайної. — По недовгій недозі помер в Одесі дня 20 н. ст. вересня популярний жидівський поет С. Фруг. Похорони відбули ся дня 21 вересня у супроводі багатотисячної товпи. Жидівське громадянство й жидівська преса гарячо оплакує Фруга яко національного жидівського поета. Кошти похоронів взяла на себе жидівська громада. — Купецький банк набули англійські капіталісти. Управа банку переносить ся до Петрограду.

Наслідком раз-у-раз зростаючої дорожні всіх продуктів поживи в Аккермані місцеве консумційне товариство відкрило громадську столову. Наплив публіки зараз у перші дні був такий великий, що столова ледви могла задовольнити всіх, які бажали дістати обід.

Велика недостача хліба відчуваєть ся в Новоросійську. Причина сього недостача муки, про яку городська управа не подбала заздалегідь. Пекарні печуть хліб по черзі. Ранками коло пекарень стоять довгі „хвосты“.

Недорід городовини в Катеринославщині викликає тривогу між харчовими комітетами й кооперативами, які займають ся забезпечуванням населення продуктами поживи. Розіслано агентів до курської, київської та воронізької губернії для закупна головно картофель. На базарах ціни на городовину сильно пішли в гору.

Великі волинські поміщики рішуче відмовляють ся продавати зерно по означеним цінам. Економії Терещенка, які продавали перше зерно по 2 карб. 20 коп. за пуд (12 коп. вище постійних цін), тепер жадають 2 карб. 25 коп. Інші поміщики заявляють, що на випадок примусового примінення постійних цін вони не будуть зовсім молотити збіжжя. Одначе повновласник для закупна зерна у волинській губернії рішив ся в разі дальших відмов поміщиків продавати збіжжя по постійним цінам — приступити до його реквізиції. — У Житомері, Новоградволинську, Рівнім, Староконстантинові й инших містах Волині гостра недостача муки й хліба. Багато пекарень зменшили до половини печенне хліба, а деякі й зовсім перестали пекти. Вільність млинів ізза недостачі зерна застала новила загальною роботою. В багатьох місцевостях чорний хліб продаєть ся по 12—15 коп. за фунт. — Волинське губернське земство звернуло ся до міністерства рільництва з просьбою звернути кредитовим і позичково-щадничим товариствам

Волині довги, які zostали ся по виселених німецьких колоністах. Джерелом звороту — на думку земства — можуть бути суми, які приходять тепер з ліквідації німецьких маєтків. Волинська губернія — говорить у своїй просьбі земство, — щодо числа німецьких колоністів займала перше місце між усіма українськими губерніями. Признаючи корисність кооперації, Німці масово були членами кредитових і позичково-щадничих товариств. Виселенне Німців зруйнувало багато кредитових і позичково-щадничих товариств, бо загальна сума довгів німецьких колоністів досягає 2-х мільонів карб. — Вернула до Житомира волинська духовна семінарія, яку минулого року евакуовано до Купянська.

Як повідомляють з Феодосії (на Криму), відбуло ся там при участі професорів і члена Державної Ради, С. Крима, врочисте публичне засіданне місцевого відділу „Кримсько-кавказького гірничого клубу“ в справі типу нового наукового закладу на Криму. Зібрані признали бажаним відкрити на Криму політехніку з природничим факультетом, з широкими відділами ірригації і меліорації для досліду сільського господарства Криму та з додатком опісля відділів медичного, фізйольогічного й економічного. Убогий громадянин Павленко пожертвував городському голові Петрову 1 карбованець на відкритте вищого наукового закладу на Криму. Невідомий зложив через С. Крима у відділі гірничого клубу ще 999 карб. — Симферопільська дума постановила підняти заходи в цілі відкриття у Симферополі університету. На перший плян треба відкрити природничий факультет, а потому медичний. Городська дума виявила готовість дати матеріяльну поміч і відступити часток землі у потрібнім розмірі.

Ів. Іваненко.

За тиждень.

I.*

Воєнні події. — Положенне в Греції.

Воєнні операції на східнім фронті вказували в останніх часах на деяке ослабленне російських масових наступів. Вої в Карпатах у великій мірі стихли, тим більше, що в горах впав уже сніг. У східній Галичині відбито всі без виїмки наступи Росіян. Найбільші бої вели ся на Волині на фронті армії Тертянського, що складаєть ся з німецьких і австро-угорських військ, приналежних до групи Марвіца. В околиці Свинюх і Киселину на 20-кілометровім просторі наступало 4—5 російських корпусів — без найменших успіхів. Страти Росіян були такі великі, що Росіяне були змушені забрати зовсім з свого фронту 4-ий сибірський корпус, а радше його недобитки. Звідомленне австрійського генерального штабу з сих боїв підчеркнуло, що Росіяне острілювали позиції союзних військ довший час барабаним огнем. Се рідкий випадок такого острілювання на східнім фронті, бо острілюванне барабаним огнем примінювано головно на західнім фронті над Соммою й час від часу на італійським фронті. Найновіші звідомлення донесли про менші або більші бої в області Людови й Пантиру в Карпатах, на полудне від Дністра в області Бистриці Соловнянської на полудне від Богородчан, між Нараївкою та Золотою Липою й на полудневий схід від Бережан, дальше на північ під Зборовом і на полудневий схід від Ясенева та на Волині між Свинюхами й Киселином, де Росіяне поновлювали кілька разів безуспішно свої завязі наступи. В перших днях жовтня брали Українські Січові Стрільці знову визначну участь у боях на полудневий схід від Бережан, не диво отже, що їх страти такі великі, як ніколи переше.

На цілім семигородським фронті, де Румуни зібрали мабуть цілі три армії, що числять разом коло 20 дивізій, прийшло до вельми завязятих боїв. По зайняттю військами

* З незалежних від редакції причин на місці отсей статі в попереднім числі було чисте місце.

союзників просмиків Вулкану й Сурдука та по побіді коло Германштадту пішли Австрійці й Німці даліше вперед і увінчали вже свій побідний похід відібранням великого пограничного міста Кронштадту, яке були стратили в перших днях по виповідженню Румунією війни. Тепер утікають Румуни на цілій лінії, отже тим самим союзні війська зайняли цілий ряд місцевостей і мабуть незабаром вже опиняться в цілості на території румунського королівства. Який тепер настрій в Румунії та яка тривога запанувала в цілім краю, а зокрема в Букарешті, де німецькі літаки й цепеніти дають ся такі добре в знаки своїми безнастанними нападами, можна собі представити.

Завзяті бої над Соммою та в області Маси на західнім фронті ведуть ся не з зменшеною, а радше з збільшеною силою. В минулім тижні не мали ні Англіїці ні Французи, не зважаючи на великі втрати, найменших успіхів. Про завзяте й засоби обох воюючих сторін можна перекопати ся хочби з зіставлення страт літаків у місяці вересні на сьомуж фронті. З офіційного німецького зіставлення виходить, що Німці стратили в сім часі 21 літаків, а Французи й Англіїці 129. Про великі страти держав порозуміння в людськім матеріалі доказують хочби заходи Англії коло підвищення військової границі віку з 41 на 45 років з одного та зниження її до 17 р. з другого боку, а також змагання завести обовязкову військову службу в Ірляндії. Тимчасом незначний приріст населення, особливо у Франції, є причиною важкої жури всіх її політиків і патріотів. Ось недавно оголошено там дещо статистичних дат, які ярко освітлюють тамошні відносини. Сі дати відносять ся тільки до 77 повітів, себто тих, яких Німці не зайняли. В 1915 р. подано в Парижі тільки 32.000 живих уродин (звичайне число виносить коло 55.000). В 1914 р. заключено у Франції тільки 160.000 подруж проти 604.000 в 1913 р. В 1915 р. число подруж упало ще більше. Смертєльність, не вчисляючи втрат війська, зростає з 500.000 на 647.000, а загальне число поляглих в обох перших роках війни подано на 800.000. Ясно, що такі відносини грозять поважно будучині Французів.

На італійськім фронті не змінило ся ніщо. Від 1 с. м. стоїть височина Карету під вічним огнем артилерії, а кількарізні наступи Італійців розбили ся всеюди о сильну оборону австрійських військ. Також у долині Фляйму, в Фасанських Альпах і на інших точках не мали Італійці найменших успіхів. Українській суспільности важно знати, що велику частину італійського фронту загатили своїми грудьми її найкращі сини, що служать в українських полках.

На балканськім фронті мали війська держав порозуміння незначні успіхи, зайнявши кілька дрібних місцевостей. В середині проти військ генерала Сарая стоять на 50 кілометрів віддалі Болгари (на північ від Солуня в долині Вардару); ліве крило Сарая (Серби, Росіяне, Французи), віддалене від Солуня на 120 кілометрів у західнім напрямі, веде боротьбу під Флоріною; праве крило його армії (Англіїці), віддалене від Солуня на 60 кілометрів у східнім напрямі, перейшло Струму. Боева лінія військ ген. Сарая тягнеть ся тепер на 250 кілометрів. На обох крилах сеї лінії стараєть ся він одночасно добути рішення. В тім самім часі зайняли в повній тиші кілька місцевостей в полудневій Албанії Італійці. — На фронті Добруджі не було ніяких важніших подій. В останніх днях зайняли німецькі війська при помочи австро-угорських моніторів один остров Дунаю на північний захід від Сістова, а при сій нагоді здобули 6 гармат і полонили 2 офіцерів і 150 рядовиків. Німецькі й австро-угорські летуни обкидували даліше обильно бомбами румунські міста та ріжні склади.

Турецькі війська мали великі успіхи в Персії. Вони відсунули Росіян наперед на західнім крилі між Ревандус по озеро Урмія; опісля побили їх на широкім просторі коло Гамадан. Наслідком сих турецьких побід племя Бахтіярів в Іспагані виповіло Росіянам святу війну й переслідує їх у північнім напрямі.

Положенне в Греції на загал не змінило ся. Обидві сторони, себто веніцелісти та прихильники короля (а радше повної неутральности), мобілізують даліше свої сили. По заложенню Веніцелосом революційного кабінету на Креті прилучила ся до нього майже ціла грецька фльота, яка пристала до фльоти держав порозуміння. Зате переважаюча часть армії має бути королеви вірна. Вірні королівському домови товариства резервістів ухвалили на випадок мобілізації, щоб почати війну проти центральних держав, порозуміти ся з королем і не послухати військового покликання. Тимчасом шеф генерального штабу Москопульос пішов на довщю відпустку, з якої на своє місце мабуть не верне. З положення в Греції користають Італійці й тихенько усадовили ся в Аргірокастро й Дельвіно, а на днях обсадили ще й остров Епір. В останніх днях мали відбути ся в Патрасі та в Атенах великі демонстрації проти прихильників держав порозуміння; часописи пишуть, що наскільки вибухне в Греції революція, вона буде обмежена тільки на Солунь і острови. Одначе до революції мабуть таки не прийде, бо народні маси шанують загалом однаково короля й Веніцелоса, в якого бачуть також чисті мотиви його політики, й бажують собі, щоб обидва йшли конче разом для добра держави. Навіть офіцери, які з переконання чи інших причин є веніцелістами, є одночасно вірні своєму королеви. З останніх часописаних звісток виходить, що рух союзів резервістів сильно поширив ся. Сі союзи уладжують усюди бурливі демонстрації, особливо в часі відїзду прихильників держав порозуміння до Солуня, де вони всі збирають ся. Держави порозуміння мають приготувляти третє з ряду ультиматум до Греції з жаданнем розоруження згаданих резервістів.

II.

Воєнні події. — Події в Греції. — Заострення війни підводними суднами. — Німецькі колонії.

На східнім фронті не приніс минулий тиждень ніяких змін. Більші й менші бої вели ся на тих самих місцях, що й у вересні та в перших днях жовтня. Найбільші бої вели ся на Волині, де від 30 серпня с. р. клекотить майже без упину. Дещо лекше було у східній Галичині під Зборовом і під Бережанами, а також у Карпатах, хоч останніми днями прийняли бої і там живіше темпо. Росіяне не змогли ніде пробити ся й не поступили ніде вперед. Деяке ослаблення російських наступів вказує на те, що Росіяне ждуть на нові резерви й нову муніцію, щоб незабаром пробувати проломити лінії союзників при помочи нових, свіжих сил і свіжої муніції.

По відбиттю Германштадту та Кронштадту посувають ся війська центральних держав на цілім семигородськім фронті даліше вперед і очищують по коротких боях з румунськими задними відділами всі граничні провали з румунських військ. Мабуть недалекий вже той час, коли розбита румунська армія опинить ся в цілості на власній території. З сеї причини преса держав порозуміння накликає дати негайну поміч Румунам, на що одначе мала надія, бо всі держави порозуміння, а передовсім Росія, надто зайняті собою і самі потребують помочи.

На західнім терені війни не змінило ся ніщо. Хоча від липня с. р. кинули там Англіїці і Французи коло 90 дивізій (50 англійських, 30 біло-французьких, 10 чорно-французьких), себто майже півтора мільона людей, крім тактичних успіхів не досягнули вони нічого. Правда, велетенські наступи англійських і французьких військ посунули значно вперед лук теперішніх німецьких становищ, а в останніх днях удало ся їм зайняти знову кілька місцевостей і кілька стрілецьких ровів, але все-таки головні німецькі лінії стоять цілі та про який небудь пролім годі тут думати.

На італійськім терені війни восьма битва над Сочею так якби покінчена. Зачала ся вона ще 24 вересня масовим острілюванням австрійських становищ італійською артилерією. 9-ий жовтня був першим днем битви піхоти. Італійські відділи вдарили на відтинок Сан Градо ді Мерна —

озеро Добердо, однак їх відперто. Ввечері прийшло до масового наступу Італійців на цілім фронті. Тільки коло Опакієселі повело ся їм вдерти ся в австрійські передні рови; в інших відтинках мусіли Італійці завертати назад з великими стратами. Австрійці задержали всі свої, хоча розбиті становища. Також найближші дні не принесли Італійцям ніяких успіхів. Тепер там дещо тихше, хоч Італійці пробують нових наступів у Гориці на височини на схід від Собера.

На балканським терені війни мали деякі успіхи війська генерала Сарая (Англійці) на крайнім правім крилі. На крайнім лівім крилі зайняли Сербі, Французи й Росіяне кілька горбів на Нідзе Плянїна та коліно Чорної Ріки. Тепер наступають війська ген. Сарая на схід і захід від лінії Монастир—Флоріна. Ціль сих наступів — здобутте Монастира, щоб сям хоч трохи вдоволити Сербів. — На фронті в Добруджі стоять обидві сторони неперушно на своїх місцях. В минулім тижні було там зовсім тихо.

На турецьких фронтах не було ніяких важніших подій. Зачувати тільки, що Росіяне пригтовляють нову офензиву на Кавказі.

Положення в Греції ні трохи не вияснило ся. Тепер там урядє вже два кабінети, бо прихильники Веніцелоса вибрали новий кабінет, в яким він став президентом міністрів. Сам Веніцелос вибрав на осідок свого провізоричного правительства остров Самос. В цілім краю кипить дальше завзята боротьба, з якої користають держави порозуміння, що вже всіли усадовити ся гаразд на грецькій території. А в останніх днях забрали під свою власть ще й всі грецькі кораблі. В деяких містах, а зокрема в Атенах відбули ся великі демонстрації проти держав порозуміння. Заяви проти вмішування Греції у війну складають всюди союзи резервістів. За королем, а радше за неутральністю заявив ся також загал населення старої Греції. Сам король заявив публично провідникови робітничої партії, що він усе ще вірить у військову перевагу Німеччини й не може допустити до війни Греції з центральними державами, бо боїть ся для свого королівства долі Сербії, Чорногори, Бельгії та майбутньої долі Румунії.

Недавно появило ся перед американським побережем кілька німецьких підводних лодок. Незабаром потім затопили вони в різних місцях 9 кораблів, що везли до Європи муніцію. Се зробило всюди велике вражіння. Тепер багато капітанів не хоче випливати, а товариства обезпечень жадають вищих премій. Користають з сього Англійці та пробують викликати в Америці ворожий настрій проти Німців. Сей настрій поширюєть ся ще й тому, що англійські кораблі працюють також для американського купецтва, а між подорожними є немало й Американців. Однак німецькі підводні лодки не затоплюють ніколи без попереднього остереження, тому Америка не може їм нічого закинути, бо вони держать ся точно даного приречення. З другої сторони Америка не зовсім вдоволена з англійської блокади, бо вона не може тепер висилати багато товарів, які спроваджували давніше центральні держави. Через блокаду задержуєть ся також американська почта. Війна підводних суден вплинула вельми корисно на п'яту німецьку военну позичку, яка дала більше ніж 10 мільярдів. Висота сеї суми була несподіванкою навіть в самій Німеччині, бо там побоювали ся, що прихильники війни підводними суднами без остереження будуть здержувати ся від підписування на позичку, щоб сям способом висловити своє невдоволення правительству, яке є за попереднім остереженням перед затоплюванням кожного корабля. Показало ся, що німецький патріотизм узяв і тут верх над особистим переконанням.

Недавно поставив у німецькім парламенті один посол запит у справі воєнного положення в німецькій східній Африці. На се відповів державний секретарь колоніального уряду, що загалне число військ, які стояли від весни 1916 р. під командою Англійців проти німецької східної Африки, виносило 70—80 тисяч людей. Се число значно перевищало німецькі военні сили, що складають ся з європейських Нім-

ців і барвних тубільців. Ворожі війська зайняли значну полосу краю (Бельгійці обсадили Руанда й Урунді, а Табора опинило ся в руках Англійців), однак все-таки немала частина східної Африки є донині в руках німецьких колоніальних військ. Хоч Англійці давно проголосили цілому світові, що незабаром займуть і сю частину краю, не змогли сього донині зробити завдяки хоробрости німецьких військ. Свої успіхи окупили ворожі війська великими стратами в погибших і ранених, а немало їх померло на ріжні недуги.

I. H.

Спішіть з замовленнями!

В адміністрації „Вістника“ (Josefstädterstraße 79/6, Wien, VIII. Телефон 13.430, чек. конто 107.090) можна ще набути такі видання „Союзу визволення України“:

- Олександр Скоропис-Иолтуховський.** Значінне самостійної України для європейської рівноваги —20
- Т. Шевченко.** Кобзарь. Вип. 1 і 2. Кождий випуск бр. 1— в опр. 1'40
- Проф. М. Грушевський.** Як жив український народ. Коротка історія України. З малюнками і картою України . . . —50
- Сім пісень.** Гостинець для українських воєнків. З нотами . . —20
- Др. Б. Барвінський.** Звідки пішло імя Україна —20
- Краснов.** Що тепер дієть ся в Росії —10
- Др. М. Лозинський.** Галичина в життю України —60
- Українські колядки.** —20
- Холмщина** —30
- М. Возняк.** Наша рідна мова. З портретами —10
- Проф. І. Шишманов.** Роль України в болгарським відродженню (Вплив Шевченка на болгарські предвизвольної доби) —20
- Проф. С. Томашівський.** Церковний бік української справи —30
- О. Кириленко.** Українці в Америці —50
- Др. І. Крипянович.** Українське військо. Короткий історичний нарис з малюнками —40
- Др. Л. Цегельський.** Русь-Україна і Московщина-Росія . . . —80
- Др. Осип Назарук.** Слідами Українських Січових Стрільців. З малюнками. Бромур. 3'50, в опр. 4'50
- Prof. M. Hruschewskyj.** Geschichte der Ukraine. Teil I . . . 6'—
- Prof. M. Hruschewskyj.** Die ukrainische Frage in historischer Entwicklung (Укр. справа в історичнім розв'язку) . . —50
- G. Cleinow.** Das Problem der Ukraina. Українська проблема. (Про умови самостійної української держави) . . . —20
- Dr. S. Rudnyckyj.** Ukraina. Land und Volk. Eine gemeinfaßliche Landeskunde. (Україна. Край і нарід. Загальнодоступна географія України), б'юшур. 10'—, в опр. 12'—
- Україна.** Край і нарід. 40 образків з вище наведеної книжки 2'—
- H. Boczkowski.** Ukrajina a ukrajinská otázka. (Україна й українське питання) По чеськи. З картою України . . . 1'—
- V. Choma-Dovskij.** Ukrajina i Ukrajinci (по хорватськи). 1'—
- Памяти Івана Франка** (опис життя, діяльності й похорону). Зладив М. Возняк 1'—
- Богдан Заклинський.** Що треба знати кождому Українцеві? Третє виданне, з картою України —30
- Іп. Бочковський.** Фінляндія та фінляндське питання 1'20
- Володимир Гнатюк.** Національне відродженне австро-угорських Українців (1772—1880 р) —80
- Др. Євген Левицький.** Листи з Німеччини. —80

Інші видання:

Ростислав Заклинський. Світогляд І. Франка. Ціна 20 с.
Гроші просимо висилати одночасно переказом або чеком ч. 107.090.
 Адміністрація.

Зміст: А. Жук. З приводу „заяви“ Мілюкова. — Традиційним шляхом. І. Винаходець двох українських народів — Брікнер. — М. Троцький. Московська небезпека для славянства. — Аксель Шмідт. Російсько-румунський спір за Українців. — Н. В. Росія та Болгарія (Докінченне). — У. с. с. Юра Шкруделяк. Пеля (із циклю „Порвані струни“) — Марійка Підгірянка. З весірніх мелодій. Червоні коралі. Де гріб мій? — К. З Берліна. — Вісти: Помочи для волинських виселенців. Жертви для волинських виселенців. Жертва для полонених Українців. Перевезенне митрополита гр. А. Шептицького з Курська у Суздаль. Митрополит Шептицький в Суздалю. Покликанне єп. Нікона до Синоду. Українське літературно-артистичне Товариство в Петербурзі. Громада. Страчненне Раковского. Драма В. Винниченка. Галицько-буковинські залізничі під російського управою. „Для нагляду за церковним устроєм зєдинених земель“. З галерії „освободителів“ Галичини. Міністерство народнього здоров'я в зараженій державі. „Вдячність“ російських революціонерів і правительства. — Ів. Іваненко. По російській Україні. — І. Н. За тиждень. I—II.

Відповідає за редакцію: Микола Троцький.
 З друкарні Адольфа Гольцгаузена у Відні.

